

Ewaluacja instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014-2020

STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA POJEZIERZE RAZEM RAPORT KOŃCOWY

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary wiejskie”

Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska-Zdrenka
TORUŃ, CZERWIEC 2022|

Spis treści

1. Streszczenie	2
2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania	3
3. Metodologia badania i opis realizacji badania	4
Wielkość i dobór próby badawczej	5
4. Wyniki badania	6
4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR	6
4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny	14
4.3. Przedsiębiorczość	17
4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	20
4.5. Grupy defaworyzowane	23
4.6. Innowacyjność	28
4.7. Projekty współpracy	29
4.8. Ocena funkcjonowania LGD	31
4.9. Ocena procesu wdrażania	33
4.10. Wartość dodana podejścia LEADER	34
5. Odpowiedzi na pytania badawcze	38
6. Wnioski i rekomendacje	44
Spis tabel i wykresów	45
Załączniki. Narzędzia badawcze	47
Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)	47
LGD (IDI)	54

Wykaz skrótów

APS – aktywna polityka społeczna

DR – analiza danych zastanych (desk research)

CATI – wywiady telefoniczne (computer assisted telephone interviews)

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony (in-depth interview)

JST – jednostka samorządu terytorialnego

LGD – Lokalna Grupa Działania

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju

OP – Oś Priorytetowa

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

ZR – zrównoważony rozwój

1. Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM.

Podstawy źródłowe badania to:

- dane zastane: sprawozdanie finansowe i rzeczowe LGD, Lokalna Strategia Rozwoju, dokumenty LGD (statut, regulaminy, ogłoszenia o naborach, itp.)
- dane zastane: statystyki publiczne
- wywiady kwestionariuszowe z mieszkańcami, z uwzględnieniem beneficjentów działań realizowanych na obszarze LSR
- wywiady indywidualne pogłębione z przedstawicielami LGD (Rady, Zarządu, Biura).

Badanie empiryczne realizowano w 2021 roku.

Raport uporządkowano tematycznie zgodnie z wytycznymi ministerialnymi, tj. w dziesięć działów:

- Ocena wpływu na główny cel LSR
- Ocena wpływu LSR na kapitał społeczny
- Ocena wpływu LSR na przedsiębiorczość
- Ocena wpływu LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe
- Ocena wpływu LSR na grupy defaworyzowane
- Poziom innowacyjności realizowanych działań
- Projekty współpracy
- Ocena funkcjonowania LGD
- Ocena procesu wdrażania LSR
- Wartość dodana podejścia LEADER

Raport zawiera także zbiorcze zestawienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, wnioski i rekomendacje, które będą przedmiotem dalszych konsultacji społecznych oraz wykorzystane narzędzia badawcze.

2. Przedmiot badania. Cele i zakres badania

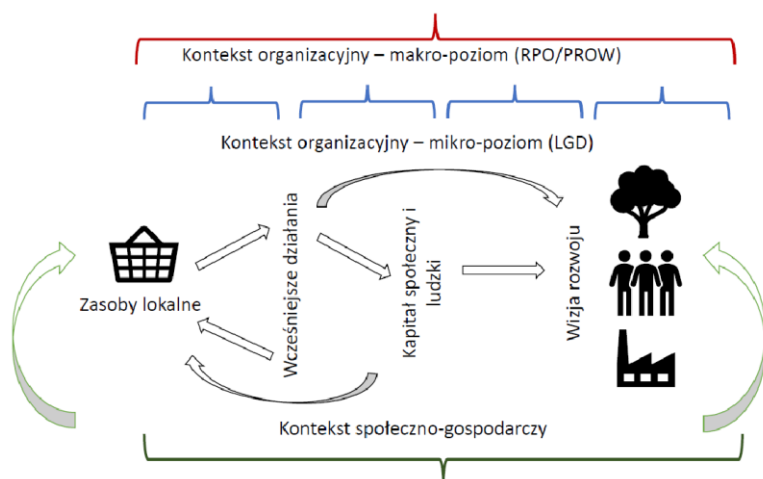
Przedmiotem badania jest instrument terytorialny Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Celem RLKS jest zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenie potencjału gospodarczego oraz aktywności społecznej i zawodowej na obszarach problemowych objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju (LSR). Działania podejmowane w ramach RLKS mają służyć zaktywizowaniu lokalnych społeczności w zakresie kreowania i podejmowania przez nie różnego rodzaju inicjatyw oddolnych i umożliwią podniesienie zdolności do budowania kapitału społecznego, który jest znaczącym czynnikiem w kontekście poprawy konkurencyjności obszarów, na których brakuje miejsc pracy, pogarszają się warunki życia i kumulują się inne problemy społeczne.

Rozwój lokalny kierowany jest przez LGD, składające się z osób reprezentujących lokalne społeczno-gospodarcze interesy publiczne i prywatne.

Ocena sposobu wdrożenia i stosowania instrumentu RLKS powinna być dokonana **z uwzględnieniem pełnego kontekstu: organizacyjnego** (na poziomie LGD), **społeczno-gospodarczego** (specyfiki i możliwości rozwojowych na danym obszarze, w tym poziomu wykluczenia społecznego), **poziomu kapitału danej społeczności** (w postaci kapitału ludzkiego, społecznego, w tym wcześniejszych doświadczeń aktywizacyjnych i działania na rzecz społeczności owocujących poczuciem sprawstwa), **poziomu świadomości społecznej**, w szczególności **wizji rozwoju** (gospodarczego, społecznego i ekologicznego) oraz powiązania tych sfer. Podejście to obrazuje poniższy rysunek (rys. 2).

Przyjmujemy przy tym, że kontekst organizacyjny na poziomie programowym jest względnie sztywny, natomiast może być różny na poziomie poszczególnych LGD (założenia RLKS mogą być różnie realizowane). Kontekst społeczno-gospodarczy wpływa z jednej strony na kapitał ludzki (skalę wykluczenia społecznego), ale z drugiej strony determinuje też wizję rozwojową (można założyć, że na obszarach, na których silnie odczuwane są ubóstwo i wykluczenie, częściej brane są pod uwagę aspekty gospodarcze i społeczne rozwoju, z mniejszą uwagą dla rozwoju ładu ekologicznego). Istotnym dopełnieniem opisu przypadku powinno być rozpoznanie sposobu gromadzenia wcześniejszych doświadczeń – te wpływają na poziom kapitału społecznego i ludzkiego, a ten na fazę wdrażania instrumentu RLKS.

Rysunek 1. Uwarunkowania wdrażania RLKS

Źródło: opracowanie własne

Przyjęcie powyższych założeń prowadzi do przyjęcia schematu badania, które realizowane będzie w porządku i w sposób, który pozwoli odnieść się do wszystkich powyższych kwestii. Odtworzony zostanie kontekst organizacyjny na poziomie makro (analiza dokumentów źródłowych), jak również na poziomie mikro (sposób funkcjonowania LGD – wywiady LGD), odtworzenie kontekstu społecznego: uwarunkowań

społeczno-gospodarczych obszaru objętego RLKS (na podstawie analizy statystyk publicznych oraz wywiadów z JST) i zasobów społecznych i ludzkich (na podstawie wywiadów z mieszkańcami).

3. Metodologia badania i opis realizacji badania

W badaniu wykorzystane będą następujące metody badawcze:

1. Analiza dokumentów źródłowych (**desk research**)

Technika desk research polegająca na analizie danych zastanych, które przynoszą informacje ważne z perspektywy problematyki badania, lecz nie zostały wytworzone na jego potrzeby. Analiza obejmie swoim zakresem:

- Dokumenty programowe,
- Dokumenty strategiczne,
- Dokumenty prawne regulujące rozwój lokalny i rewitalizację,
- Wytyczne, poradniki, podręczniki dla LGD,
- Analizy, raporty z ewaluacji dotyczących przedmiotu badania,
- Dokumentacja konkursowa, wypełnione karty oceny formalno-merytorycznej dla projektów z zakończoną oceną formalno-merytoryczną,
- Sprawozdania z realizacji Programu,
- Lokalne Strategie Rozwoju.

Analiza dostarczy wiedzy umożliwiającej ocenę kontekstu organizacyjnego na poziomie makro i mikro.

2. **CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami** - mieszkańcami regionu.

Założono realizację min. 100 wywiadów z mieszkańcami obszaru każdej LGD. Materiały te uzupełniano o kwestionariusze wypełnione on-line. W przypadku mieszkańców – link do ankiety elektronicznej umieszczony był na stronach internetowych LGD, natomiast link do ankiety dla osób, które uczestniczyły w naborach do końca roku 2021.

Pomiar elektroniczny został przeprowadzony z pomocą specjalistycznej platformy SomaLab, która umożliwia w pełni anonimowe (ale kontrolowalne) gromadzenie danych.

3. **IDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD-ów**

Wywiady indywidualne pogłębione umożliwiają dzięki stworzeniu intymnych okoliczności rozmowy, warunki do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoli to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które pozwolą na stworzenie rekomendacji zarówno operacyjnych, jak i strategicznych dotyczących przyszłej perspektywy finansowej.

Wielkość i dobór próby badawczej

Mieszkańcy (potencjalni wnioskodawcy i beneficjenci)

Przyjęto, że próba powinna z jednej strony dawać reprezentatywny obraz całego obszaru, ale jednocześnie powinna umożliwiać wnioskowanie dla każdego z obszarów LGD z osobna.

Lp.	Nazwa LGD	Mieszkańcy (CATI)	Mieszkańcy (CAWI)	Wnioskodawcy (CAWI)
1	Stowarzyszenie „Lider Pojezierza”	100	39	46
2	Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”	100	66	58
3	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałeckim”	100	46	36
4	Stowarzyszenie Szanse Bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego	108	39	22
5	Stowarzyszenie „WIR” - Wiejska Inicjatywa Rozwoju	100	86	70
6	Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania	100	118	87
7	Stowarzyszenie „Centrum Inicjatyw Wiejskich”	100	16	13
8	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Gryflandia”	100	1	1
9	Lokalna Grupa Działania „Powiatu Świdwińskiego”	100	49	29
10	Stowarzyszenie Dolnoodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wiejskich”	100	0	8
11	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM	100	0	2
RAZEM		1108	415	373

Liderzy lokalni

Przyjęto założenie, że liderzy lokalni są zainteresowani wpływaniem na rozwój przez udział w pracach LGD. W efekcie przyjęto, że w każdym LGD badaniem objęte będzie po 5 osób reprezentujących:

- Zarząd LGD
- Radę LGD
- Biuro LGD

4. Wyniki badania

4.1. Ocena wpływu na główny cel LSR

Pytanie badawcze:

1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

W Lokalnej Strategii Rozwoju przygotowanej z uwzględnieniem konsultacji społecznych wyróżniono trzy główne obszary problemowe, na których powinny koncentrować się działania LGD:

- Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu
- Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności
- Wzrost efektywności gospodarowania na obszarze LGD

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
Niedoinwestowana infrastruktura turystyczna (np. noclegowa, gastronomiczna, szlaki turystyczne itp.) Brak silnej organizacji wspierającej turystykę Brak środków na wkład własny do projektów	Niedostateczna ilość działań w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa kulinarnego, kulturowego, przyrodniczego i historycznego regionu oraz promocji turystyki	Zbyt mała ilość całorocznych produktów i atrakcji turystycznych	Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu	Wspieranie działań w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa kulinarnego, kulturowego, przyrodniczego i historycznego regionu oraz promocja turystyki	Mieszkańcy obszaru LGD JST NGO
Niedostateczne połączenia komunikacyjne Istniejąca baza kulturalna i oświatowa (np. obiekty sakralne, ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie itd.) wymaga modernizacji oraz wyposażenia Infrastruktura sportowa i rekreacyjna wymaga modernizacji oraz wyposażenia	Brak dostępności infrastruktury turystycznej, kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej i drogowej	Migracja ludzi do większych ośrodków miejskich i zagranicę		Zwiększenie dostępności do infrastruktury, w szczególności infrastruktury turystycznej, kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej i drogowej	
Niski poziom wykształcenia	Niedostateczna ilość działań integrujących,	wysokie bezrobocie, niechęć do zmiany	Budowanie otwartej i	Wspieranie działań społecznych,	Mieszkańcy obszaru LGD

Uwarunkowanie problemu	Zdiagnozowany problem	Problem szczegółowy	Cel główny	Cel szczegółowy	Grupa docelowa
i kwalifikacji części mieszkańców, Defaworyzacja grup wiekowych: po 50 roku życia oraz do 25 roku życia ze względu na dostęp do miejsc pracy	aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności;	kwalifikacji zawodowych	konkurencyjnej społeczności	integrujących, aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności	JST NGO grupy defaworyzowane
Wciąż zbyt mała ilość funkcjonujących organizacji pozarządowych Brak mechanizmu współpracy oraz integracji między sektorami Niedoinwestowane kluby sportowe i organizacje społeczne Problemy z przekazem informacji Niewystarczająca infrastruktura wodna i kanalizacyjna	Niedostateczna ilość działań w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych	Niska świadomość mieszkańców na temat ochrony środowiska w tym ochrony przed zaśmiecaniem Wciąż słabo wykorzystana energia odnawialna Słaba motywacja i marazm społeczny Zbyt mała ilość szkoleń aktywizujących mieszkańców w tym osób niepełnosprawnych Uzależnienia Niski poziom identyfikacji mieszkańców z obszarem Ubożenie społeczeństwa		Kształtowanie postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych	
Oddalenie od aglomeracji miejskich Zbyt słabo rozwinięty dostęp do Internetu Wymagająca modernizacji infrastruktura drogowa	Utrudnione warunki do rozwoju gospodarczego obszaru		Wzrost efektywności gospodarowania na obszarze LGD	Poprawa warunków dla rozwoju gospodarczego poprzez tworzenie podmiotów gospodarczych	Przedsiębiorcy/ Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, grupy defaworyzowane
Niska klasa ziem rolnych Zbyt mała ilość zakładów usługowych i przedsiębiorstw	Niedostateczne wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości			Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie LSR

Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem – uśredniony poziom realizacji to 91,35%. Na koniec 2021 roku wyjątkiem było tylko jedno działanie:

- Budowa, modernizacja i wyposażenie niekomercyjnej bazy m.in.: kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej i drogowej (62,50% wykorzystanego budżetu).

Należy to tłumaczyć z jednej strony długim trwaniem procedur, które pozwalają na tego rodzaju inwestycje, ale z drugiej strony przesunięciami w budżecie – między 2020 i 2021 środki finansowe na to przedsięwzięcie wzrosły niemal dwukrotnie (o 81%).

Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni (także zwiększonego) budżetu przed rokiem 2023, zwłaszcza wobec faktu realizacji kolejnych naborów. Wcześniejszy poziom realizacji (przed przesunięciami w budżecie) wskazuje na to, że na obszarze LSR jest bardzo duże zainteresowanie przedsięwzięciami związanymi z tworzeniem podmiotów gospodarczych i zwiększaniem ich konkurencyjności.

Tabela 2. Postęp finansowy

Opis	Przedsięwzięcie	Założony budżet 2020	Realizacja budżetu (%) 2020	Założony budżet 2021	Realizacja budżetu (%)
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu	Realizacja działań w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa kulinarnego, kulturowego, przyrodniczego i historycznego regionu oraz promocji turystyki.	250175,04	107,74%	243835,20	110,43%
	Budowa, modernizacja i wyposażenie niekomercyjnej bazy m.in.: kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej i drogowej.	1570224,96	84,97%	2847947,60	62,50%
Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności	Realizacja działań integrujących, aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności.	235309,24	108,35%	232215,12	109,79%
	Realizacja działań, w tym edukacyjnych w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych.	216456,8	97,93%	214427,64	108,19%
Wzrost efektywności gospodarowania na obszarze LGD	Tworzenie podmiotów gospodarczych i miejsc pracy	1705320,8	82,10%	2229320,80	82,98%
	Realizacja działań w zakresie podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw.	1672513,16	62,00%	1881653,64	85,35%

Zaobserwowane przesunięcie w czasie wydatkowanie środków na budowę, modernizację i wyposażenie niekomercyjnej bazy kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej mogło skutkować tym, że wskaźniki odwołujące się do liczby użytkowników tych obiektów nie mogły być zrealizowane. Dzięki wzmocnionym wysiłkom organizacyjnym udało się je osiągnąć, większość ze znaczącym nadstatkiem. Jedynie liczba osób biorących udział w wydarzeniach i działaniach integrujących, edukacyjnych i aktywizujących, była niższa niż zakładano, co nie dziwi wobec wprowadzonych obostrzeń

pandemicznych. Jednocześnie trzeba podkreślić, że szanse na realizację tych wskaźników są bardzo wysokie, zważywszy, że w przypadku wszystkich pozostałych przedsięwzięć, które wymagały aktywnego uczestnictwa mieszkańców, przekroczone założone wartości docelowe.

Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy

Wskaźnik rezultatu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość (%)
1.1.Osoby biorące udział w działaniach w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa kulinarnego, kulturowego, przyrodniczego i historycznego regionu oraz promocji turystyki	1000	90 %	1000	640,7 %
1.2.Osoby korzystające z nowopowstałej i zmodernizowanej bazy kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej oraz infrastruktury drogowej i turystycznej	5000	425,26%	5000	448,52 %
2.1. Liczba osób biorących udział w wydarzeniach i działaniach integrujących, edukacyjnych i aktywizujących, itp.	1000	78,3 %	1000	30 %
2.2.Liczba osób biorących udział w działaniach edukacyjnych w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych	1000	186 %	1000	128 %
3.1.Liczba utworzonych miejsc pracy	36	108,3	45	82,2 %
3.2.Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	8	100,0	17	82,0%

Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość na podstawie podpisanych umów (%)
1.1.Liczba wydarzeń/imprez	32	457%	21	300%
1.2.Liczba szkoleń	1	50%	2	100%
1.3.Liczba operacji polegających na wydaniu publikacji/ materiałów promocyjnych/ gadżetów	3	75%	3	100%
1.4.Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim	2	100%	3	100%

Wskaźnik produktu	Założona wartość wskaźnika na koniec 2020 roku	Osiągnięta wartość (%)	Założona wartość wskaźnika na koniec 2021 roku	Osiągnięta wartość na podstawie podpisanych umów (%)
1.5.Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	12	175%	22	96%
1.6.Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	12	108%	18	95%
1.7.Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	10	40%	4	80%
1.8.Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	5	100%	6	120%
1.9.Liczba przygotowanych projektów współpracy	1	100%	2	67%
1.10.Liczba realizowanych projektów współpracy	1	100%	2	67%
1.11.Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	4	100%	10	83%
1.12.Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	1	50%	1	100%
2.1.1.Liczba szkoleń	2	300%	6	300%
2.1.2.Liczba wydarzeń/imprez	6	100%	6	100%
2.2.1.Liczba szkoleń	18	600%	18	600%
2.2.2.Liczba wydarzeń/imprez	15	188%	15	188%
2.2.3.Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje	5	250%	5	250%
2.2.4.Liczba przygotowanych projektów współpracy	1	100%	1	100%
2.2.5.Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1	100%	1	100%
2.2.6.Liczba szkoleń	0	0%	1	100%
3.1.1.Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	28	78%	37	82%
3.2.1.Liczba realizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	8	67%	14	82%

Według badanych, dzięki trafnie postawionej diagnozie i partycypacyjnemu charakterowi tworzenia strategii cele były postawione trafnie i zachowały aktualność:

“W większości są aktualne, bo to się sprawdza. To było oddolnie inicjowane, nikt nam tego nie narzucał, trzeba było tylko wpisać społeczne potrzeby w ramy programu. Po obecnych konsultacjach nie wiemy konkretnie w co to pójdzie, ale prawdopodobnie dodatkowym celem będzie rozwój energii odnawialnej.” [IDI11_3].

Jedną z cech, które sprzyjały skutecznej realizacji postawionych celów był potencjał samego LGD, szczególnie wypracowane we wcześniejszej perspektywie finansowej metody pracy, zdolność do integrowania i motywowania zarówno członków stowarzyszenia, Rady, jak i potencjalnych beneficjentów [IDI11_2].

Bariery dla realizacji celów wiązane są raczej z kontekstem, w jakim podejmowane są działania:

- Niedobór pracowników:

„Pracują ludzie siły. W efekcie biuro zajmuje się tylko biurokracją. Nie ma czasu na nic więcej. [...] A przydałby się, zwłaszcza na pracę z wnioskodawcami, jak przelać ich świetne pomysły na wniosek, odpowiedniej aplikacji, a tutaj w tej materii powinniśmy pomagać.” [IDI11_1].

- Zmieniające się koszty prowadzenia biura – konieczność poszukiwania przez LGD dodatkowych źródeł dochodu:

“Jeśli chodzi o biuro, planowaliśmy budżet na cały okres wdrażania (...) w ostatnich dwóch latach te ceny idą niesamowicie w górę, gminy też składek nie podnoszą, zaczynamy być w kłopotach, a nie możemy pozbyć się ani jednej osoby.” [IDI11_2].

- uzależnienie funkcjonowania możliwości realizacji działań od tempa pracy poza LGD:

„Jakikolwiek spowolnienie pracy w urzędzie wpływa na LGD – np. w tym roku nie były podpisywane umowy przez długi czas i w rezultacie w tym roku tracimy płynność finansową. Tzn. umowy, które zostały złożone w listopadzie zeszłego roku, zostały popodpisywane dopiero teraz w połowie roku. W związku z tym ja w przyszłym roku mogę liczyć na refundację środków na koszty bieżące w drugiej połowie roku.... Biuro musi ratować się kredytem z banku, żeby wypłacić ludziom pensje. Niekomfortowe to jest” [IDI11_4].

Realizacja działań na obszarze LSR – podobnie jak w większości badanych LGD – była nierównomierna. Najwyższą aktywnością wykazali beneficjenci z Bornego Sulinowa i Szczecinka. Wyraźnie mniej chętnych do aplikowania o środki pochodziło z gmin Barwice i Grzmiąca – mimo działań informacyjno-promocyjnych kierowanych do mieszkańców tych gmin.

Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach

Przedsięwzięcie	gmina				
	Barwice	Biały Bór	Borne Sulinowo	Grzmiąca	Szczecinek Gmina wiejska
1.1.1	1	2	9		3
1.2.1	4	12	16	4	15
2.1.1		3	2	2	1
2.2.1	1	1	8		1

Przedsięwzięcie	gmina				
	Barwice	Biały Bór	Borne Sulinowo	Grzmiąca	Szczecinek Gmina wiejska
3.1.1	3(1)	7(2)	9(4)	2	7(3)
3.2.1		2	3	2	6
razem	9 (1)	27 (2)	47 (4)	10	33 (3)

*W nawiasie wpisane projekty, które zostały wybrane, ale znalazły się poza limitem

Z możliwości dofinansowania skorzystały wszystkie grupy uprawnione do tego. Wysoką aktywnością wykazały zarówno jednostki samorządu terytorialnego, ale także sami mieszkańcy, w tym przedsiębiorcy. Bardzo wyróżnia się (także na tle innych LGD) aktywność organizacji pozarządowych – realizowały aż 45 projektów.

Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcie	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa nieformalna	Kościół, związek wyznaniowy	Razem
1.1.1	2	1			11		1	15
1.2.1.	10	8			22	8		48
2.1.1	1	2			5			8
2.2.1		3			7	1		11
3.1.1			38 (10)					38 (10)
3.2.1				13				13
razem	13	14	38 (10)	13	45	9	1	133 (10)

*W nawiasie wpisane projekty, które zostały wybrane, ale znalazły się poza limitem

W okresie realizacji LSR zachodziły procesy społeczno-demograficzne, których część może powodować, że nie wszystkie założenia LSR możliwe były do realizacji. Przeszkodą byłoby z pewnością zauważalne w prawie wszystkich gminach (z wyjątkiem Bornego Sulinowa) zmniejszenie się liczby mieszkańców przy jednoczesnym postępującym starzeniu się ludności, co przy ujemnym przyroście naturalnym powoduje kurczenie się grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym, do których kierowano istotną część działań.

We wszystkich gminach, w których nastąpił spadek liczby ludności, był on skorelowany jest z ujemnym saldem migracji (więcej osób wyjeżdża niż się osiedla), ale także zwiększającym się udziałem osób w wieku powyżej 65 roku życia w ogóle populacji (widać to w szczególności w gminach Barwice, Biały Bór i Grzmiąca).

W wyraźnie trudniejszej sytuacji demograficznej jest gmina Barwice - tu nie tylko ubywa mieszkańców, ale ubywa ich głównie kosztem grupy osób w wieku produkcyjnym. Powoduje to także, że w każdej z

tych gmin wzrasta udział osób powyżej 65 roku życia w ogóle ludności. Ujemne saldo migracji i jednocześnie ujemny przyrost naturalny to łącznie sygnał, że proces starzenia się tej społeczności jest najprawdopodobniej nieodwracalny. Podobnie dzieje się w gminie Grzmiąca, ale tu dodatkowo pojawił się problem bardzo niskiego współczynnika feminizacji (liczba kobiet jest niższa niż mężczyzn), co jest stanowi negatywną prognozę dla ewentualnego odwrócenia procesu starzenia się społeczności.

Na tym tle w dobrej sytuacji wydaje się być gmina Biały Bór (zachodzą tu wprawdzie podobne procesy, ale saldo migracji, chociaż ujemne, nie jest bardzo niekorzystne, za to przyrost naturalny jest ujemny, ale wyższy niż w innych gminach).

Z kolei Borne Sulinowo i Szczecinek mierzą się z nieco innymi problemami. Borne Sulinowo to jedyna gmina, w której wzrosła liczba ludności, ale na skutek dodatniego salda migracji. Jednocześnie nastąpił spadek przyrostu naturalnego (co można wiązać też z nierównowagą liczby kobiet i mężczyzn). Niekorzystne zmiany, które tu widzimy, to fakt, że niepokojąco wysoki jest tu odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem – co przy ujemnym przyroście migracyjnym – będzie prowadziło do gwałtownego starzenia się gminy i zwiększania prawdopodobieństwa depopulacji.

Szczecinek, zapewne ze względu na położenie, jest w najlepszej sytuacji demograficznej. Wprawdzie liczba ludności ogółem nieznacznie spadła, ale saldo migracji jest dodatnie i równoważy niewielki spadek przyrostu naturalnego. Tu także rośnie w odsetek osób powyżej 65 roku życia, ale jest (na razie) najniższy wśród badanych gmin. A dodatkowo nie wpłynęło to znacząco na pogłębienie poziomu obciążenia demograficznego.

Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD

Wskaźnik kondycji gminy	gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek Gmina wiejska	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Liczba ludności ogółem	8710	8457	5357	5275	9807	9840	4926	4638	9338	9221
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	54,4	60,1	56,6	68,9	63,2	66,7	56,5	59,8	52,7	58
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	12,9	16,3	13,7	17,5	17,6	20,7	14,1	16,5	11,1	14,6
Saldo migracji ogółem	0	-30	0	-30	0	26	0	-34	0	17
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-5,56		-2,09		-11,73		-2,8		-0,97
Współczynnik feminizacji	97	99	101	99	106	107	104	90	115	115

4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Pytania badawcze:

2. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
3. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

W programie łącznie udzielono wsparcia aż 45 przedsięwzięciom realizowanym przez organizacje pozarządowe. To bardzo wysoka liczba, zwłaszcza w porównaniu do pozostałych LGD z województwa zachodniopomorskiego. Badani przedstawiciele LGD wiążą ten sukces z:

- potencjałem organizacji (wiele z nich działa od kilku lat, systematycznie sięgają po środki zewnętrzne, zwiększa się ich zdolność do operowania takimi środkami [IDI11_4])
- udziałem samego LGD w budowaniu tego potencjału: **widzimy zmianę, którą wprowadzamy, którą udało się wypracować ciężką pracą** [IDI11_3]

Jednocześnie jednak zauważają szkody, jakie dla aktywności społecznej mieszkańców wywarła pandemia: „covid zatrzymał ludzi w domach, wycofali się, **teraz uczymy się od nowa raczkować, jeśli chodzi o aktywność**, chociaż wcześniej udało nam się ich rozruszać i tę aktywność rozkręcić i zmotywować do niej” [IDI11_2]. Wyrażają też wątpliwości, czy organizacje będą chciały w przyszłości sięgać po środki PROW, ze względu na

- dostępność innych środków dla organizacji pozarządowych
- łatwość sięgania po takie środki poza PROW (*regulamin tam jest prosty, działania ogólnie dostępne i integracyjne, wzmacniające więź i kapitał społeczny i sama procedura rozliczania tych środków finansowych nie przysparza problemów ani kłopotów, a jest prosta i czytelna*)
- wymagania w PROW, które mogą być odczytywane jako wyraz ograniczonego zaufania do organizacji

„Zapiski, weksle (przy projektach do 10 tysięcy!), deklaracje. Za dużo wymagamy. Przecież można prościej - robimy choinki dla dzieci, wiadomo dla ilu dzieci są paczki – sprawdzamy liczbę dzieci, zdjęcia imprezy, dokumentacja, faktura i koniec.” [IDI11-2].

- obawa przed rosnącą trudnością w pozyskiwaniu środków w perspektywie przyszłej perspektywy finansowej (wyższe wymogi w programach RPO i EFS)
- ograniczony potencjał (materialny) organizacji pozarządowych: **“Największy problem to jest ten, że no trzeba najpierw sfinansować projekt i potem refundacja. Dla małych stowarzyszeń to jest bardzo duży problem. Pożyczki nigdzie nie dostaną. Małe organizacje ratują się pożyczkami od członków, bo tak prościej jest.”** [IDI11_3].
- problem trwałości projektów i dalszego użytkowania powstałej w nich infrastruktury wobec niskich zasobów organizacji (utrudniających podejmowanie działań po zakończeniu okresu trwałości):

„Kto będzie dbał o te inwestycje, o ten plac zabaw i boisko po zakończeniu trwałości projektu. Dobrze, jeśli organizacje dobrze współpracują z gminą i tam, gdzie inwestycja jest na terenach gminy. Gorzej jest np. z placem zabaw, gdy on jest na terenie dzierżawionym przez stowarzyszenie nieodpłatnie. Wówczas odpowiedzialność spada na organizację. I właściwie taką skarbonka się robi, ciągle do tego placu zabaw trzeba będzie dokładać.” [IDI11_3].

- Procesy społeczne zachodzące pod wpływem polityki ponadlokalnej

“[...] u nas odżywają i odradzają się społeczności popegeerowskie. Tyle lat minęło, a my wróciliśmy do tego słownictwa. Był czas, że o tym zapomnieliśmy, bo ta ludność nauczyła się zapobiegać o środki, zaczęła się integrować. A polityka rozdawnictwa powoduje, że do korzeni. To też powoduje, że aktywność, animusz, zapał wygasa.” [IDI11_2].

Statystyki publiczne wyraźnie potwierdzają, że od momentu powstania LGD-ów korzystnie zmieniła się dynamika powstawania NGO-sów (łącznie w latach 2015-2020 powstały aż 72 organizacje). Przykładami na to są gminy: Borne Sulinowo, Szczecinek, w których każdego roku powstają nowe organizacje pozarządowe.

Warto odnotować, że na terenie LGD nie ma gminy, w której nie powstawała żadna organizacja pozarządowa. Najwięcej organizacji pozarządowych powstawało na terenie gmin Biały Bór, Borne Sulinowo, Szczecinek. Najstabsza pod względem liczby nowopowstających organizacji pozarządowych jest gmina Barwice, ale i tu w ostatnim okresie powstały nowe stowarzyszenia mieszkańców.

Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Rok	Gmina					Razem
	Barwice	Biały Bór	Borne Sulinowo	Grzmiąca	Szczecinek Gmina wiejska	
2015	0	4	2	4	4	14
2016	0	0	4	0	3	7
2017	2	8	8	4	6	28
2018	0	2	2	0	1	5
2019	4	0	2	2	2	10
2020	0	4	1	0	3	8
razem	6	18	19	10	19	72

Wzrost liczby organizacji pozarządowych można tłumaczyć potrzebą angażowania się mieszkańców w sprawy wspólne. Aż 70% mieszkańców odpowiedziało, że uczestniczyli oni w działaniach na rzecz spraw wspólnych lub innych mieszkańców, **18% deklaruje, że zrobiło to pod wpływem zachęty ze strony LGD.**

Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną

Aktywność na rzecz lokalnej społeczności	tak	nie
Doświadczenie w podejmowaniu P. działań na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw	70	30
Doświadczenia w działaniach na rzecz wspólnych, do których zachęciła Lokalna Grupa Działania	18	82

Warto przy tym przyglądać się źródłom tych postaw, w tym tego, czy mają oni poczucie sprawczości, to jest towarzyszy im przekonanie, że od ich działań zależą zmiany zachodzące w ich lokalnej społeczności. W przypadku badanych z obszaru LSR zauważamy, że tylko 25% mieszkańców ma poczucie, że nie może mieć wpływu na to, co dzieje się w ich własnej miejscowości 32 % czuje, że może wpływać na życie gminy. Takie przekonania mogą znacząco wpływać na preferowane rodzaje aktywności – mieszkańcy będą bardziej skłonni do działań, których efekty będą dla nich bezpośrednio obserwowalne i odczuwalne.

Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność

Twierdzenie, które określa postawę badanego	tak	nie wiem	nie
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości	25	18	57
tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy	32	21	47

Jednocześnie, należy zauważyć, że nawet przy obecnej aktywności mieszkańców, powszechnie podzielają oni przekonanie, że współdziałanie z innymi ma sens – pozwala pomóc potrzebującym (zdaniem 99%) i wpływać na kierunek zmian w gminie (82%).

Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	99
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę pomóc potrzebującym	1
Razem	100,0

Mieszkańcy zapytani o to, co mogłoby zachęcić ich, by włączyli się w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw wskazują na kilka spraw, które mogłyby ich zachęcić:

- pełna i rzetelna informacja o powodach, celach i spodziewanych rezultatach działań
- uwiarygodnienie akcji przez liderów lokalnych (np. gminę)
- przekonanie, że pomoc jest potrzebna
- otwartość na nowe pomysły organizatorów
- możliwość integracji z innymi
- gdyby działania służyły sprawom, uznawanych przez nich za ważne – np. sport i rekreacja
- dysponowanie wolnym czasem.

Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania

Twierdzenie, które lepiej określa postawę badanego:	Procent
1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	82
2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogę wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	18
Razem	100,0

4.3. Przedsiębiorczość

Pytania badawcze:

4. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
5. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Ponad połowa mieszkańców dostrzega istotne zmiany infrastrukturalne (60%), które nie tylko wpływają na jakość życia na obszarze LGD, ale także na możliwości rozwoju przedsiębiorczości. W opinii 41% mieszkańców wzrosła liczba nowopowstałych przedsiębiorstw (**w ramach realizacji LSR powstało 26 nowych przedsiębiorstw – 37 jeśli uwzględnić podpisane umowy; 6(14) firm sięgnęło po środki na rozwój**). Jednocześnie 26% mieszkańców uważa, że poprawiły się warunki prowadzenia firm, a 26% jest wprost przeciwnego zdania. Należy pamiętać, że warunki te nie są zależne jedynie od rozwiązań lokalnych, ale także od rozwiązań prawnych i uwarunkowań makroekonomicznych.

Ponad 60% badanych zauważa, że w ostatnich latach wzrastały nakłady na infrastrukturę turystyczną, co wpływało na zwiększenia się liczby ofert pracy (**w ramach realizacji LSR powstało 59 nowych miejsc pracy**). Niepokojący jest fakt, że zwiększaniu się liczby ofert pracy, nie towarzyszy zwiększanie się atrakcyjności ofert pracy. Dużym pozytywem zaś fakt, że aż 39% badanych dostrzega pozytywne zmiany dotyczące możliwości zatrudnienia poza rolnictwem, zdaniem prawie połowy badanych nie zmieniły się one biorąc pod uwagę specyfikę obszaru to dobry prognostyk.

Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców

zmiany sytuacji gospodarczej w gminie w ostatnich 5 latach (100 % w wierszach)	poprawa	bez zmian	pogorszenie	nie wiem
liczba nowopowstałych przedsiębiorstw	41	36	8	15
ilość inwestycji gospodarczych	45	32	7	16
Ilość ofert pracy	39	33	7	21
atrakcyjność ofert pracy	19	34	8	39
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	60	27	12	1
rozwój infrastruktury turystycznej	63	33	3	1
warunki prowadzenia firm	26	16	24	34
możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	39	41	4	16

Mieszkańcy pytani o to, czy warto w kolejnej LSR uwzględnić wsparcie dla przedsiębiorców, nie mają co do tego wątpliwości. Badani chcieliby, żeby wspierać:

- firmy zależnie od ich wielkości: małe przedsiębiorstwa
- charakteru: lokalne
- rodzaju działalności: usługi, wytwórstwo rzemieślnicze
- odnoszące się do lokalności: rzemiosło, wyroby z drewna, produkty lokalne, kuchnia regionalna, rekreacja związana z wodą, infrastruktura rekreacyjna i turystyczna (szlaki żeglarskie)
- wybrane branże: turystyka i agroturystyka, usługi powiązane z turystyką (baza noclegowa, gastronomia),
- sektory gospodarki: ochrona środowiska, energetyka

Potwierdzenie obserwowanego przez mieszkańców rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LSR przynoszą też statystyki publiczne. We wszystkich gminach wzrosła zarówno bezwzględna liczba firm, jak i liczba podmiotów przypadająca na 1000 mieszkańców. Najbardziej dynamicznie proces ten zachodził w gminach Biały Bór i Barwice, a najmniej dynamicznie w gminie Grzmiąca i Borne Sulinowo.

W 2020 roku w większości gmin (wyjątkiem jest tu Biały Bór) spadła dynamika powstawania nowych firm. Przyczyn tej niekorzystnej spadkowej tendencji należy upatrywać w ogólnosiwiatowej sytuacji społeczno-gospodarczej spowodowanej pandemią. Uważnie trzeba się jednak przyglądać statystkom w kolejnych latach, żeby ocenić, czy była to zmiana chwilowa, czy długotrwały trend.

Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Rok	gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek Gmina wiejska	
	Liczba podmiotów	Na tys. Mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba podmiotów	Na tys. mieszkańców
2015	640	113,5	426	124,6	774	128,8	324	103	582	95,2
2016	636	114,8	422	125,3	772	128	329	106,3	593	97,6
2017	648	118,3	441	131,9	771	128,2	336	110,7	615	102,7
2018	655	120,8	439	135,2	770	128,4	327	110	638	107,5
2019	662	124,1	471	148,9	795	133,9	336	114,3	659	112,6
2020	681	128,9	503	161,1	818	138,6	339	116,8	681	116,7

Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Rok	gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek Gmina wiejska	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. Mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2015	64	7,35	37	6,94	65	6,64	34	6,87	68	7,23
2016	36	4,14	44	8,26	66	6,72	33	6,77	54	5,78
2017	52	6	52	9,81	58	5,89	34	7,05	67	7,18
2018	67	7,8	43	8,12	75	7,54	28	5,88	70	7,55

Rok	gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek Gmina wiejska	
	Liczba nowych podmiotów	Na tys. Mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców	Liczba nowych podmiotów	Na tys. mieszkańców
2019	45	5,25	54	10,24	72	7,24	43	9,21	62	6,7
2020	44	5,2	59	11,2	66	6,67	26	5,59	57	6,17

Niewątpliwie pewien udział w procesie rozwoju przedsiębiorczości mają działania LGD i możliwość pozyskania środków na start. Jednak badani przedstawiciele LGD podkreślają swoje obawy, co do tego, na ile przyjazny dla przedsiębiorców jest cały proces związany z uzyskaniem dofinansowania. Dotyczą one kilku spraw:

- wysoki poziom biurokratyzacji całego procesu

oraz

- długość procesu oceny: *ktoś do nas składa wniosek (...) cała procedura obróbki czas do podpisania umowy to jest nawet 9 miesięcy. [...] W tym czasie rosną ceny maszyn, zmieniały się warunki, wprowadzono nowe technologie.... To wszystko powoduje, że **odmawiają podpisania umowy** [IDI11_2]*
- sztywność wytycznych, m.in. odnoszących się do momentu deklaracji o kwalifikowalności kosztów (korzystniej byłoby – zdaniem osób badanych – gdyby działało się to nie po podpisaniu umowy, tylko po złożeniu wniosku).

4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Pytania badawcze:

6. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
7. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Turystyka i jej rozwój znalazły się wśród celów LSR. Tym ważniejsza jest ocena efektów wsparcia tego sektora oraz wpływu tych działań na wzmacnianie lokalnej tożsamości. Ponad połowa badanych uważa, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD zwiększył się lub nie zmienił się w ostatnich latach (co oznaczać może, że jest równie wysoki, jak wcześniej). Pojedyncze osoby (4% mieszkańców) uznały, że poziom atrakcyjności turystycznej obszaru spadł – to osoby, które jednocześnie wyczuły na jakość środowiska i jego zmiany m.in. pod wpływem rosnącej presji turystycznej. Mieszkańcy odnotowują w szczególności to, że poprawie uległa infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna oraz polepszyła się promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. Dla 37% badanych miało to znaczenie dla wzmocnienia ich tożsamości lokalnej i identyfikacji z lokalną kulturą i tradycjami.

Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców

Obserwowane zmiany w ostatnich 5 latach	poprawa	bez zmian	pogorszenie	nie wiem
Poziom atrakcyjności turystycznej	57	38	4	1
Promocja dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	51	42	4	3
Infrastruktura i oferta kulturalna	53	42	4	1
Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna	60	32	5	3
Utożsamianie się mieszkańców z regionem	37	56	1	6

Dostrzeganie zmian przez mieszkańców to zarówno efekt dokonanych inwestycji, ale także ich zgodności z formułowanymi przez mieszkańców oczekiwaniami.

Zmiany te tylko do pewnego stopnia znajdują odbicie w statystykach publicznych GUS. Trzeba przy tym pamiętać, że badanie turystyki GUS ma znaczące ograniczenia (odnotowywane są dane dotyczące jedynie większych obiektów, z co najmniej 10 miejscami noclegowymi). Jednak nawet przy tych ograniczeniach odnotowujemy niewielkie zmiany w zasobach turystycznych obszaru LGD.

W większości gmin baza noclegowa zwiększyła się lub utrzymywała się na stałym poziomie. Wyjątkiem w tym zestawieniu są gminy Borne Sulinowo obszar wiejski, gdzie baza noclegowa przestała istnieć i Biały Bór miasto, w której baza noclegowa skurczyła się o 54%.

Należy również zauważyć, że w badanym obszarze znajdują się trzy gminy (Barwice miasto, Biały Bór obszar wiejski i Grzmiąca), w których według statystyk GUS nie istnieje żadna (oferująca co najmniej 10 miejsc noclegowych) baza turystyczna.

Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy

Rok	gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek gmina wiejska	
	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe	Obiekty noclegowe	Miejsca noclegowe
2015	1	130	4	420	1	22	0	0	2	114
2016	1	130	5	480	1	22	0	0	2	114
2017	1	130	3	198	1	22	0	0	1	40
2018	1	130	3	198	3	96	0	0	2	62
2019	1	130	3	198	3	99	0	0	2	64
2020	1	130	3	192	2	49	0	0	3	119

Źródło: BDL GUS

Niewątpliwie do rozwoju oferty turystycznej przyczyniają się też działania finansowane dzięki LGD. W ramach realizacji LSR powstały 11 obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz 4 inne obiekty infrastruktury turystycznej, a kolejne 8 zostało przebudowanych.

Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru

Wskaźnik	Wskaźnik szczegółowo	Realizacja (U) 2020	Realizacja (P) 2020	Realizacja (U) 2021	Realizacja (P) 2021
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	56	11	32	15
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	25	11	22	11
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	14	3	20	8
	Obiekty noclegowe	0	0	0	0
	Obiekty gastronomiczne	0	0	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	14	3	19	7

Zmiany te, jak pisaliśmy wcześniej, zauważane są przez mieszkańców. Pytani, o to, jakie powinny być dalsze kierunki rozwoju turystyki na obszarze LGD, wskazują, że niezbędne jest:

- przemyślane promowanie regionu i jego atrakcji, w tym przygotowanie map pokazujących atrakcje
- poprawa, uzupełnienie infrastruktury (wyznaczenie i budowa szlaku żeglarskiego; trasy rowerowe, odbudowa zaplecza plaż, rozbudowa przystani)
- lepsze wykorzystanie linii brzegowej jezior, ale z przeznaczeniem na takie formy, które nie spowodują nadmiernej presji środowiskowej (agroturystyka)
- poszerzenie palety usług: zwiększenie bazy noclegowej, lokalne punkty usługowe „na jeziorach”
- wprowadzenie urozmaiconych propozycji aktywnego spędzania czasu: turystyka kajakowa, żeglarstwo

Część mieszkańców nie ma żadnych wyobrażeń o tym, co powinno się zmieniać lub uznają, że obecne kierunki (niezależnie od tego, czy je znają) powinny być kontynuowane.

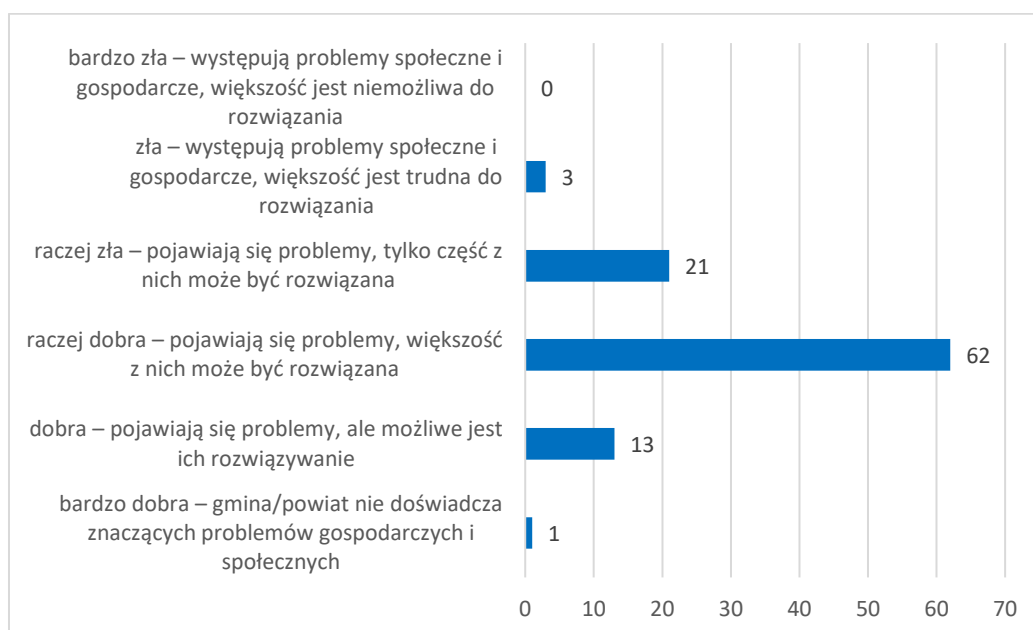
4.5. Grupy defaworyzowane

Pytanie badawcze:

8. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
9. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
10. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Mieszkańcy w większości oceniają obecną sytuację społeczno-gospodarczą swoich gmin jako co najmniej dobrą. Aż 64% badanych uważa, że sytuacja gospodarcza ich gmin poprawiła się. Nie znaczy to, że nie dostrzegają żadnych problemów (taką opinię wyrażał 1% mieszkańców), ale że uznają, że są one w dużej mierze możliwe do rozwiązania. Wśród tych, którzy uważają, że sytuacja społeczno-gospodarcza nie jest dobra, najliczniejsi są ci, według których tylko część problemów, których doświadczają mieszkańcy, można rozwiązać na poziomie lokalnym lub ich rozwiązanie byłoby bardzo trudne.

Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców

Jednocześnie warto zauważyć, że te ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach, zwłaszcza w obszarze gospodarczym. Ponad 60% mieszkańców odczuwa także poprawę sytuacji społecznej. Wśród pozostałych przeważają opinie, że sytuacja w każdym z tych obszarów nie zmieniła się.

Oczywiście jesteśmy świadomi, że zmiany te są między innymi powodowane sytuacją makroekonomiczną (wzrost koniunktury), a nie wyłącznie są efektem działań na poziomie lokalnym. Te ostatnie nie są jednak bez znaczenia (gdyby możliwe było ich pominięcie wszystkie gminy województwa rozwijałyby się w takim samym tempie, a tak się nie dzieje).

Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2015 roku w opinii mieszkańców

Obszar zmiany	poprawiła się	bez zmian	pogorszyła się
sytuacja gospodarcza	63	25	8
sytuacja społeczna	64	24	7

Obserwowane przez mieszkańców zmiany znajdują także odzwierciedlenie w danych obiektywnych, w tym, w wysokości przychodów gmin na mieszkańca – te wzrosły we wszystkich gminach, Jednak Utrzymały się znaczące różnice pomiędzy gminami. Najniższy wskaźnik przychodów odnotowano w gminie Barwice. Najbardziej (niemal dwukrotnie) wzrosły natomiast przychody gminy Biały Bór.

Tabela 20. Wskaźnik przychodów gmin

Gmina									
Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek gmina wiejska	
2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
970,88	1218,88	1246,24	2474,77	1476,28	1936,29	1078,31	1783,4	1022,23	1546,9

Wśród pozytywnych zmian wymieniane są przede wszystkim: dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci (49%), dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych (43%), działania na rzecz osób bezrobotnych (42%) i wzrost aktywności społecznej mieszkańców (41%). Aż 38% mieszkańców dostrzega poprawę w dostępie do podstawowej opieki zdrowotnej, zaś 35% uważa, że zmniejszył się poziom bezrobocia. W opinii 25% mieszkańców zmniejszyła się liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej.

Tabela 21. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwowane w ciągu ostatnich 5 lat w opinii mieszkańców

zmiany sytuacji społecznej	poprawa	bez zmian	pogorszenie	nie wiem
poziom bezrobocia	35	31	9	25
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	25	27	10	38
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	41	23	8	28
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	13	44	20	23
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	49	25	2	24
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	43	21	7	29
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	38	40	15	7
działania na rzecz osób bezrobotnych	42	13	4	41
działania i usprawnienia na rzecz osób niepełnosprawnych	36	17	5	42
działania na rzecz osób młodych	35	17	4	44
działania na rzecz osób o 50 r. ż.	37	20	3	40

Jako problem należy natomiast uznać dalszy odpływ młodych mieszkańców z gmin – według 20% mieszkańców problem ten pogłębił się. Jednocześnie, zwróćmy uwagę, że dzieci i młodzież są według mieszkańców narażone na wykluczenie społeczne – zatem ubóstwo i marginalizacja społeczna mogą być przyczynami odpływu młodych. Mieszkańcy zauważają też znaczącą poprawę w działaniach gminy na rzecz osób młodych - deklarowało to 35% badanych.

Według większości mieszkańców w ich gminach żyją osoby narażone na wykluczenie społeczne (19% było innego zdania). Najczęściej wskazywano tu osoby ubogie, niepełnosprawne, samotne i starsze. To o tyle ważne, że cechy te mogą współwystępować, powodując pogłębienie ryzyka marginalizacji. Badani nie umieli w większości ocenić, czy LGD i realizowana przez Grupę strategia w wystarczającym stopniu uwzględnia problemy tych osób. Pozostali oceniali, że działania LGD w niewystarczającym stopniu uwzględniają problemy grup, które wskazali jako najbardziej narażone na wykluczenie społeczne. Mieszkańcy uważają też, że Grupa powinna w większym stopniu uwzględnić w swoich działaniach sprawy rolników, przedsiębiorców i kobiet.

W odpowiedziach respondentów pojawia inna kategoria osób narażonych na wykluczenie (5%), nie jest jednak dookreślona. W płynnej rzeczywistości, na którą wpływ ma tak wiele zmiennych, na które nie jesteśmy przygotowani, każdy może stać się niesamodzielnym i choćby chwilowo zależnym od innych.

Jedną z grup defaworyzowanych rozpoznawanych w strategii była młodzież. Problematyczna dla osób badanych jest ocena tego, czy podejmowane działania mogły oddziaływać na gotowość do osiedlenia się w lokalnej społeczności przez osoby młode. Trudność wiąże się głównie z tym, że podejmowane działania na ogół nie były kierowane wprost do młodzieży (poza działaniami na rzecz tworzenia podmiotów gospodarczych i/lub miejsc pracy dla osób młodych), a pozostałe mają charakter procesów długotrwałych, w związku z tym ich efekty będą obserwowalne z dużym opóźnieniem (jak działania na rzecz ogólnej poprawy warunków życia). Wreszcie, osoby badane mają świadomość, że LGD jest jedynym podmiotem, który wpływa tylko w pewnym stopniu na funkcjonowanie społeczności lokalnej a budowanie motywacji do pozostania w regionie wymaga skonsolidowanego wysiłku różnych podmiotów funkcjonujących na obszarze LSR, jak i polityki regionalnej i krajowej [IDI11_1].

Część badanych jest bardziej pesymistyczna, wyrażają oni przekonanie, że głównym czynnikiem wpływającym na migracje młodzieży są możliwości zatrudnienia – te trudno będzie stworzyć w gminach wiejskich.

Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie	nie wiem
dzieci i młodzież	13	18	16	66
osoby niepełnosprawne	48	9	26	65
osoby starsze/seniorzy	33	13	21	66
osoby samotne	45	8	17	75
rodziny z dziećmi	15	22	11	67
osoby ubogie	61	7	22	71
kobiety	7	14	16	70

Grupy mieszkańców w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):	Grupy narażone na wykluczenie społeczne	Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie		
		tak	nie	nie wiem
przedsiębiorcy		11	19	70
rolnicy		6	20	74
inne grupy	5			
nie ma takich grup	19			

Z zawartej w Lokalnej Strategii Rozwoju diagnozy problemów społecznych obszaru wyłania się inny obraz defaworyzowanych grup. Są to: dzieci, młodzież i osoby starsze (po 50 r.ż) oraz osoby chore i niepełnosprawne i ogół mieszkańców wsi.

Niekorzystne położenie tych grup jest związane z ograniczonym dostępem do rynku pracy, co prowadzi do bezrobocia (także długotrwałego) skutkującego ubożeniem i ograniczonym dostępem do dóbr i do usług i ograniczonej możliwości korzystania z usług społecznych.

W wyniku tych rozpoznań w Lokalnej Strategii Rozwoju ukierunkowano część interwencji na wsparcie tych grup społecznych – w części przedsięwzięć wyznaczono kryteria wyboru operacji premiowano działania, które służą grupom defaworyzowania.

W większości gmin tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk. Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej (wszystkie gminy), spadek bezrobocia (wszystkie gminy). Niestety tylko w trzech gminach (Grzmiąca) zwiększyła się przy tym liczba osób pracujących. Współwystępowanie tych trzech zjawisk, oznacza, że zmniejszenie liczby osób bezrobotnych nie miało miejsca (wyłącznie) z powodu wyjścia z rejestrów bezrobocia, ale po to, żeby zacząć korzystać z innych niezarobkowych źródeł utrzymania (renta, emerytura).

Należy również zauważyć, że choć spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej jest znaczący we wszystkich gminach, na szczególną uwagę zasługują gmina Szczecinek, w których liczba osób objętych pomocą środowiskową w badanym okresie spadła odpowiednio o 53% i 47%.

Wśród tych ogólnie pozytywnych trendów zmian należy zwrócić uwagę na dwa fakty. Po pierwsze, znacząco zmniejszył się poziom bezrobocia wśród dwóch najbardziej narażonych na wykluczenie grup: kobiet i osób do 30 roku życia, po drugie, osoby powyżej 50 roku życia coraz lepiej odnajdują się na rynku pracy.

Młode kobiety, które wypadają z rynku pracy na dłużej z powodu macierzyństwa i opieki nad dziećmi w badanym obszarze LGD mają prawdopodobnie dobrą bazę usług opiekuńczych i szereg udogodnień w miejscach pracy, np. uelastycznienie czasu pracy, wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze umożliwiającym łączenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi. Spadek bezrobocia wśród osób młodych dobrze rokuje dla rozwoju gmin i potwierdza ich atrakcyjność jako miejsca pracy i zamieszkania.

Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD

	Gmina									
	Barwice		Biały Bór		Borne Sulinowo		Grzmiąca		Szczecinek gmina wiejska	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej ogółem	1671	971	1034	675	1234	705	797	507	1743	819
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności	1918	1148	1939	1281	1260	713	1610	1090	1854	886
Pracujący ogółem	847	669	685	512	932	885	282	330	392	406
Pracujący na 1000 mieszkańców ogółem	97	79	128	97	95	90	57	71	42	44
Bezrobocie – ogółem	973	718	496	382	692	482	444	340	838	616
Bezrobocie – kobiety	533	398	272	232	371	268	239	180	477	344
Bezrobocie – mężczyźni	440	320	224	150	321	214	205	160	361	272
Bezrobocie - do 25 roku życia	150	89	80	47	119	77	82	53	142	102
Bezrobocie - do 30 roku życia	286	178	152	100	204	157	134	105	263	179
Bezrobocie - powyżej 50 roku życia	269	215	146	95	175	118	137	96	226	174
Bezrobocie - długotrwale bezrobotni	628	483	280	236	365	243	253	196	491	324

4.6. Innowacyjność

Pytania badawcze:

11. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
12. Jakże można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

LGD uznało, że chociaż innowacyjność jest jedną z siedmiu cech podejścia LEADER, to nie jest celem głównym działań LEADER a raczej pochodną jego zastosowania, oczekiwaną składową wartością dodaną, przyczynia się bowiem do „rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Ma to konsekwencje dla sposobu premiowania działań innowacyjnych- premiowane są przedsięwzięcia oparte na lokalnych zasobach, głównie unikalnych i charakterystycznych oraz przewidują wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych poprzez niestandardowe wykorzystanie i promocję tych zasobów.

„Innowacja” jest tu rozumiana jako wdrażanie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem. Przyjęto, że minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda marketingowa lub metoda organizacyjna były nowe (lub znacząco udoskonalone) dla firmy. Zalicza się tu produkty, procesy i metody, które dana firma opracowała jako pierwsza, oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów.

Takie rozwiązanie jest w pełni trafne. Ze sprawozdania za 2021 roku wynika, że udało się zrealizować 5 operacji ukierunkowanych na innowacje.

4.7. Projekty współpracy

Pytania badawcze:

13. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
14. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Projekt współpracy to projekt, który zakłada wspólną realizację działań przez partnerów z różnych regionów (projekt międzyregionalny) lub krajów (projekt międzynarodowy).

Projekty współpracy podejmowane przez lokalne grupy działania przyczyniają się do osiągnięcia celów zawartych w lokalnych strategiach rozwoju, wykorzystując wiedzę i doświadczenia partnerskich lokalnych grup działania. Projekty te mogą zatem korzystać z już gotowych i stosowanych w innych miejscach rozwiązań oraz przewidywać ich adaptowanie, bądź też wypracowywać nowe rozwiązania przy udziale partnerów z innych regionów, w tym wspólne rozwiązania problemów, z którymi borykają się wszystkie uczestniczące w projekcie podmioty.

Tabela 23. Zrealizowane projekty współpracy

L.p.	Projekt współpracy	Cele	Efekty	Budżet LGD	Partnerzy
1	„Strefy Aktywności Społecznej” (SAS)	Utworzenie stref aktywności społecznej w celu stworzenia warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców poprzez zorganizowanie imprez animacyjnych przeprowadzonych przez przeszkolonych animatorów na obszarze gmin lokalnych grup działania województwa zachodniopomorskiego	Powstanie nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, przeszkolenie 51 osób, powstanie filmu promocyjnego oraz zorganizowanie przez wszystkich partnerów łącznie 51 wydarzeń	642 567,00 zł (cały projekt) 79 967,00 zł (część projektu realizowana przez Stowarzyszenie LGD POJEZIERZE RAZEM)	Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”; Centrum Inicjatyw Wiejskich; Lokalna Grupa Działania „Powiatu Świdwińskiego”; Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo w Rozwoju”; Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM; Lokalna Grupa Działania „Gryflandia”; Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania
2	„Małe Inwestycje Lokalnej Aktywności” (MILA)	Utworzenie małych inwestycji lokalnej aktywności w celu stworzenia warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców na obszarze gmin lokalnych grup działania województwa zachodniopomorskiego	Powstanie 7 nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej takich jak wiaty, altany, wybieg dla psów i pomost pływający oraz wyposażenie 1 obiektu w postaci plaży miejskiej, a także powstanie filmu promocyjnego	679 008,00 zł (cały projekt) 182 771,00 zł (część projektu realizowana przez Stowarzyszenie LGD POJEZIERZE RAZEM)	Lider projektu Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM. Lokalna Grupa Działania Centrum Inicjatyw Wiejskich, Lokalna Grupa Działania - "Powiatu Świdwińskiego" Lokalna Grupa Działania "Gryflandia"

3	Młodzieżowa Akademia Komunikacji – MAK.	Wzmacnianie dialogu międzykulturowego i międzyetnicznego poprzez budowanie postaw otwartości i tolerancji wśród młodych ludzi; Włączanie młodzieży z mniejszymi szansami we wspólne inicjatywy; Promowanie międzynarodowej współpracy młodzieży z wykorzystaniem nowoczesnych technologii; Promowanie zainteresowania młodzieży edukacją ekologiczną.	3 warsztaty dziennikarskie dla młodzieży	20 000,00 zł (Stowarzyszenie LGD POJEZIERZE RAZEM)	<ol style="list-style-type: none"> 1. LGD „Lider Pojezierza”; 2. LGD Stowarzyszenie Wiejska Inicjatywa Rozwoju – WIR; 3. LGD POJEZIERZE RAZEM; 4. LGD „Szanse bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego”; 5. LGD „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”; 6. MAS Opavsko; 7. LGD BRAMA LUBUSKA; 8. LGD „Grupa Łużycka”; 9. LGD Zielona Dolina Odry i Warty; 10. LGD Zielone Światło 11. Lokalna Grupa Działania „PRYM”
---	---	---	--	--	---

Badani przedstawiciele LGD podzielają opinię, że warto kontynuować projekty współpracy w podobnym do obecnego kształcie. Mają one szczególne znaczenie dla zwiększania spójności regionu oraz rozszerzania wiedzy o możliwościach działań.

Doświadczenie projektu współpracy uświadomiło także, jak zmieniają się możliwości działań, gdy połączone są siły różnych podmiotów:

*“W wielu dziedzinach życia społecznego, gospodarczego ważne jest, żeby mieć **większy obszar, większą możliwość penetracji i obserwacji, współpracy. [Projekt współpracy] realizowaliśmy z czterema powiatami i to naprawdę miało sens. Bo nie na końcu LDG-u kończy się świat. [...] Warto otwierać wspólne biura, żeby to było pewne działania skonsolidować, choćby nawet tak, jak mamy planowanie przestrzeni. Trzeba zrobić jedno biuro planistyczne do planowania przestrzennego, żeby **zunifikować plany**” [IDI11_1].***

4.8. Ocena funkcjonowania LGD

Pytania badawcze:

15. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

16. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?

17. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?

Stowarzyszenie podejmowało kilka rodzajów działań kierowanych bezpośrednio do mieszkańców i interesariuszy. Poza spotkaniami z mieszkańcami, było to także doradztwo indywidualne i szkolenia (nie mogły odbywać się w okresie epidemii), z których tylko w 2021 roku skorzystało 966 osób. Ważniejszym miernikiem skuteczności działań informacyjno-promocyjnych jest także wysoka liczba odwiedzin strony internetowej stworzonej przez LGD.

Tabela 24. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych

Sposób realizacji celów informacyjno-promocyjnych	Liczba działań (wskaźniki produktu) 2020	Liczba działań (wskaźniki produktu) 2021
Spotkania z mieszkańcami	9	4
Doradztwo indywidualne	33	5
Liczba przeszkolonych osób	0	966
Liczba odwiedzin strony internetowej	1 214 127	677 896

Wybrane kanały komunikacji opisane w LSR są przemyślane i odpowiednio dobrane do potrzeb i możliwości odbiorców. Okres przedpandemiczny pokazywał pełnię możliwości informacyjnych LGD, bowiem to w tamtym czasie możliwe było bezpośrednie docierania do potencjalnych beneficjentów. Pandemia spowodowała zawieszenie tych form działań. Ze względu na obciążenie pracowników, trudno jest te działania wznowić na tym samym poziomie intensywności [IDI11_4].

O skuteczności działań informacyjnych świadczy także fakt, że mieszkańców cechuje bardzo wysoka świadomość działań podejmowanych dzięki obecności środków UE na obszarze LSR, nawet jeśli osobiście nie uczestniczyli w tych projektach. Prawie 2/3 mieszkańców (i wszyscy beneficjenci) mogła skorzystać z infrastruktury, która powstała dzięki tym środkom i przedsięwzięciom realizowanym w ramach LSR. Z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych osobiście korzystało 72% mieszkańców.

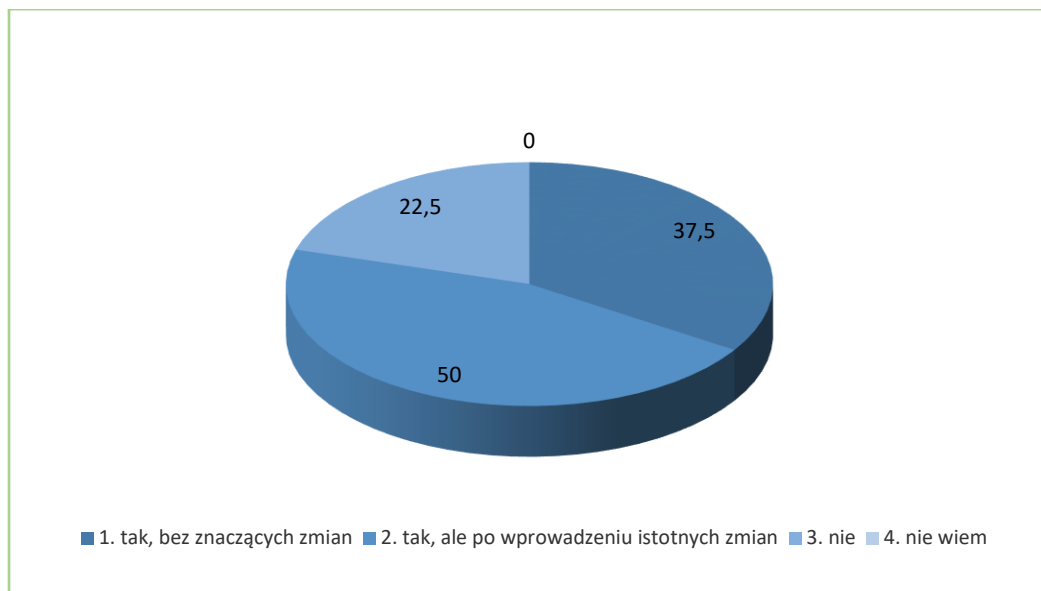
Tabela 25. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD

Postawy badanych	Mieszkańcy	
	tak	nie
Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?	70	30
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych	24	76
Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych	72	28

Należy uznać, że obecne działania służące realizacji LSR są skuteczne i efektywne również ze względu na fakt, że cieszą się one uznaniem społecznym. Co piąty badany uważa, że należy utrzymać obecne założenia LSR w przyszłości, pozostali uznali, że należy wprowadzić zmiany, ale nie umieli opisać, jakiego rodzaju.

Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD

4.9. Ocena procesu wdrażania

Pytania badawcze

18. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
19. Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
20. Czy kryteria pozwoliły na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
21. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Realizacja finansowa i rzeczowa odbywała się zgodnie z planem. Ze sprawozdania LGD wynika, że działania we wszystkich obszarach podejmowane były regularnie.

W okresie do końca 2021 roku ogłoszono 30 naborów otwartych i 6 przeznaczonych było na operacje własne. W 2022 roku ogłoszono dotąd kolejne 3 nabory. Nie ogłaszano naborów w 2021 roku, co można wiązać z faktem, że na koniec 2020 roku – na poziomie podpisanych umów – osiągnięto w pełni (lub w stopniu wyższym niż założony) większość wskaźników rezultatu i produktu.

Procedury naboru zostały opisane szczegółowo w załączniku do wniosku o wybór LSR „Procedury naboru, oceny i wyboru operacji”. W dokumencie tym przewidziano w szczególności zakres procedur gwarantujących prawidłowość wyboru operacji w tym procedury gwarantujące brak konfliktu interesu osób oceniających.

Opracowane kryteria wyboru są:

- obiektywne – bezstronne, wolne od uprzedzeń,
- niedyskryminujące – nie ograniczają praw żadnej grupy społecznej,
- przejrzyste – łatwe do zrozumienia,
- powiązane z diagnozą obszaru,
- bezpośrednio przyczyniające się do wyboru operacji, które natomiast przyczyniają się do osiągnięcia
- określonych w LSR wskaźników produktu i rezultatu,
- są mierzalne, co ważne w przypadku kryteriów jakościowych (innowacyjność) zawierają wyjaśnienie lub definicję pojęć;

Określono także w przejrzysty sposób zasady premiowania projektów. Wnioskodawcy mogli liczyć na premię, gdy generowali nowe miejsca pracy (dodatkowa premia przysługiwała, gdy liczba miejsc była większa niż zakładane minimum), wprowadzali innowacyjne rozwiązanie lub rozwiązanie przewidujące zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub klimatu, takie, których podstawę stanowiły lokalne produkty rolne wytwarzane na obszarze objętym LSR i gdy działania ukierunkowane były na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy.

4.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Pytania badawcze

16. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
17. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
18. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
19. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?

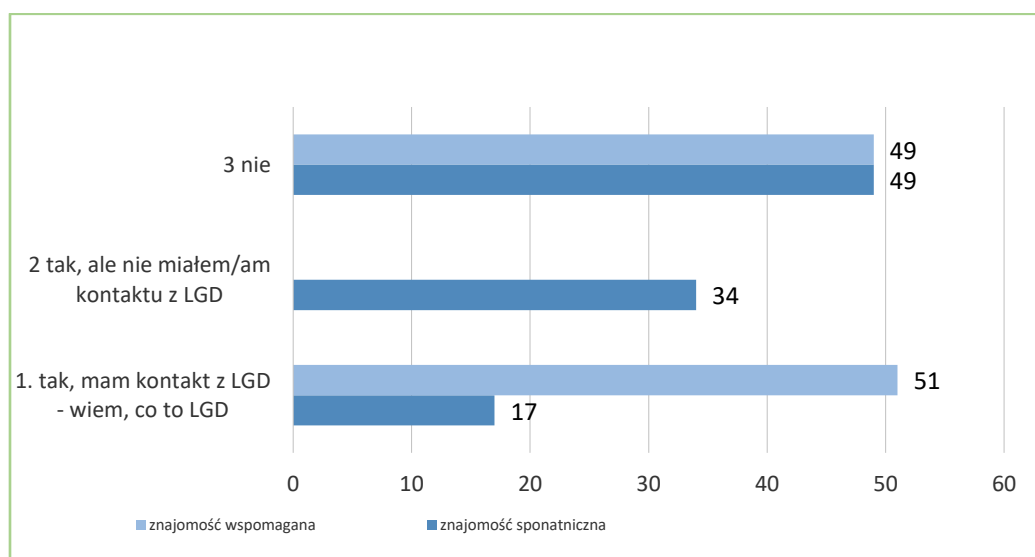
Jednym z założeń programu LEADER jest budowanie więzi pomiędzy różnymi podmiotami lokalnej przestrzeni społecznej. Ważną rolę ma tu do spełnienia Lokalna Grupa Działania, która służyć może jako inicjator, ale także platforma do współpracy różnych podmiotów. Rolę tę wypełnia na kilka sposobów, po pierwsze sama konstrukcja Rady LGD sprzyja współpracy międzysektorowej, po drugie inicjuje działania, które mogą realizować wspólnie osoby reprezentujące różne społeczne grupy, wreszcie, po trzecie, może dzięki spotkaniom ze społecznością lokalną tworzyć przestrzeń do wchodzenia ze sobą w interakcje i podejmowania wspólnych działań.

Z tej perspektywy, ważne jest to, jak LGD jest postrzegany zarówno przez mieszkańców (a wśród nich tych, którzy nie korzystali z finansowania), jak i przez członków stowarzyszenia LGD oraz osób podejmujących w imieniu LGD decyzji o kierunkach działań (Rada, Zarząd).

Prawie połowa mieszkańców pytanym o to, czy wiedzą, czym jest LGD, jeśli nie pomagają im w odpowiedzi (przez podanie pełnej nazwy stowarzyszenia), odpowiadają negatywnie. Jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia wszyscy deklarowali znajomość Grupy.

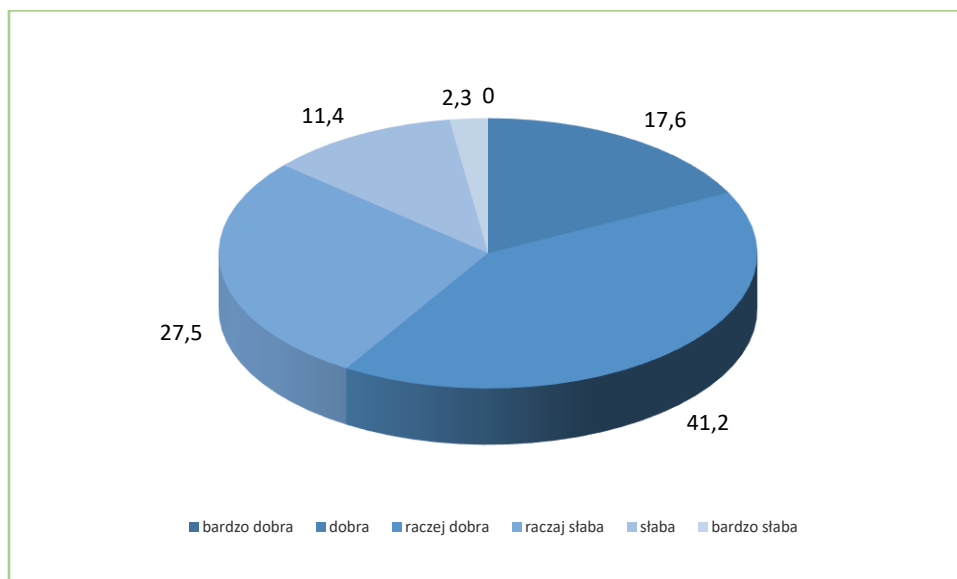
Spośród osób, które miały styczność z LGD 17% wie, co to za stowarzyszenie spontanicznie, zaś jeśli pytanie wspomagano przez podanie nazwy stowarzyszenia, proporcje te znacząco się zmieniają - i znajomość stowarzyszenia deklaruje 51% badanych mieszkańców. Różnica między znajomością spontaniczną i wspomaganą oznacza, że warto ułatwić identyfikację LGD przez dalsze działania informacyjno-promocyjne. Zdecydowanie więcej, 34% mieszkańców, deklaruwało spontaniczną znajomość LDG choć nie miała z nim bezpośredniej styczności.

Wykres 3. Znajomość LGD wśród mieszkańców

Jednocześnie zwróćmy uwagę, że ponad połowa mieszkańców ocenia swoją znajomość LGD jako dobrą (17,6%) i raczej dobrą (41,2). Największy poziom własnej wiedzy o tym, czym jest LGD deklarowali ci mieszkańcy, którzy **nie mieli z nią bezpośredniej (i uświadomionej) styczności**.

Wykres 4. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania

Mieszkańcy najczęściej dowiadują się o LGD od innych mieszkańców (19%), z lokalnej prasy i lokalnych mediów (10%), z działań animacyjnych Grupy (9%) oraz podczas spotkań i imprez lokalnych (7%). Tylko 2% badanych wskazywało ulotki i plakaty, 1% samorząd gminy. **Nikt nie wskazał na samorząd powiatu czy regionu oraz punkty informacji europejskiej jako miejsc, w których można dowiedzieć się o Grupie.** Niewielki procent badanych wskazało na inne źródła (2%).

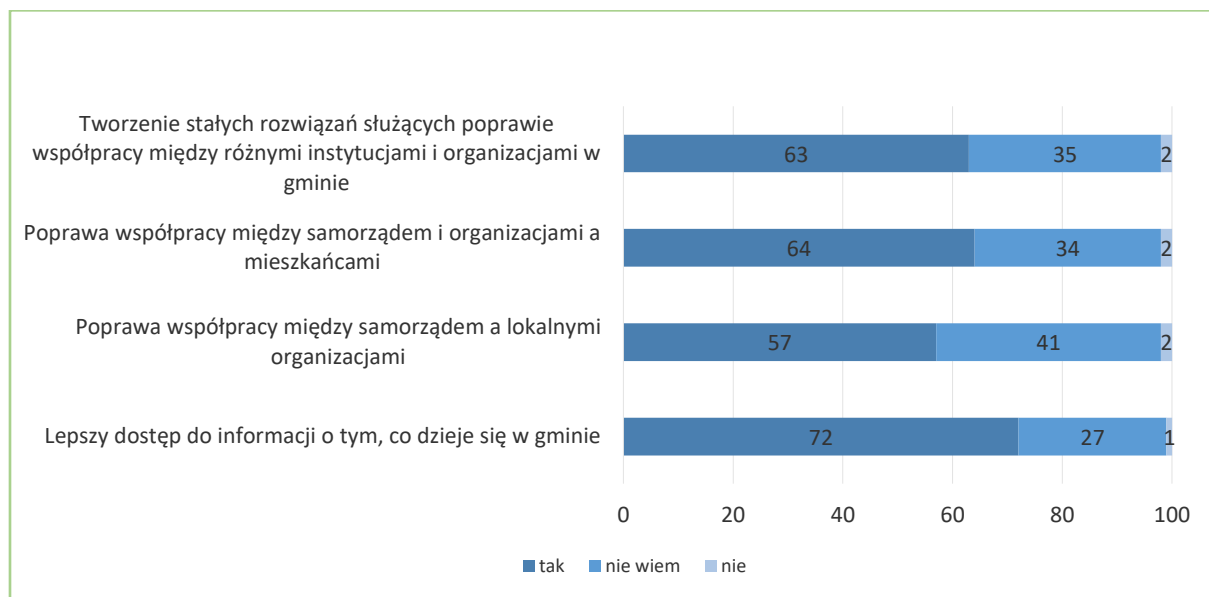
Tabela 26. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy

Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?	Procent*
ulotki, plakaty	2
informacje medialne/lokalna prasa	10
imprezy i spotkania lokalne	7
działania animacyjne LGD	9
od innych mieszkańców	19
samorząd gminy	1
samorząd powiatu lub regionu	0
punkty informacji europejskiej	0
interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD	1
inne, jakie?	2

Mieszkańcy, którzy mają jakieś wyobrażenie o LGD (tzn. zadeklarowali, że w ogóle spotkali się z tą nazwą), widzą w stowarzyszeniu przede wszystkim platformę informacyjną – miejsce, w którym najlepiej wiadomo o tym, co dzieje się w gminie (72%), ale także instytucję, która służy poprawie współpracy samorządu z mieszkańcami (62%) i organizacjami lokalnymi (57%). Ważną funkcją Lokalnej Grupy Działania – według 63% badanych – jest to, że służy ona tworzeniu stałych rozwiązań, których

celem jest poprawa współpracy między różnymi podmiotami w gminie. To bardzo ważne, oznacza bowiem, że można liczyć na to, że współpraca, do której dochodzi dzięki LGD lub z udziałem Grupy, jest bardziej trwała niż czas realizacji konkretnych przedsięwzięć.

Wykres 5. Funkcje LGD w opinii mieszkańców

Wyznaczone w LSR cele rozwojowe są w pełni spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR, a zaplanowane i realizowane przedsięwzięcia przyczyniają się do jego wzmocnienia.

Badani listę zdiagnozowanych wcześniej potencjałów uzupełniają o:

- zasoby w postaci produkcji rolnej, w tym w szczególności produkcja owoców i warzyw
- zasoby środowiskowe: czyste powietrze, wysoka jakość środowiska
- zasoby naturalne: lasy, runko leśne, wody, ryby
- spoiwa społeczne: lokalne produkty żywnościowe, zielarstwo, cykliczne wydarzenia społeczne
- dojrzałe organizacje społeczne, w tym w szczególności LGD
- liderzy lokalni.

Jednocześnie zwracają uwagę, że część z tych zasobów nie jest wystarczająco dobrze wykorzystana (nadal). Między innymi przez:

- brak przetwórstwa (zasoby rolne, ryby)
- za wolny rozwój OZE (zasoby środowiskowe)
- powolny rozwój turystyki, brak koordynacji i spójnej promocji działań (zasoby przyrodnicze)
- brak planów powiatowych (międzygminnych) rozwoju społecznego
- niski poziom integracji społecznej
- niewystarczające wsparcie dla liderów lokalnych.

Mieszkańcy pytani o to, jakie inne ważne sprawy i problemy lokalne powinny w szczególności być przedmiotem aktywności Lokalnej Grupy Działania wymieniają następujące kwestie:

- aktywizacja gospodarcza mieszkańców
- integracja społeczna (w tym włączenie w życie społeczne seniorów i młodzieży)
- zachęta do tworzenia miejsc pracy
- działania edukacyjne (dla dzieci i dorosłych)
- działania animacyjne: organizacja czasu dla różnych grup mieszkańców
- włączenie się w działania na rzecz ochrony środowiska, w tym w działania degradujące zasoby przyrodnicze (wycinki lasów)

- pomoc dla osób z narażonych na wykluczenie społeczne
- inwestycje infrastrukturalne: chodniki, drogi,
- organizacja usług publicznych: komunikacja między miejscowościami.

Zaproponowano by o realizacji tych potrzeb myśleć całościowo:

- rozbudować sieć liderów (znaleźć też liderów spośród grup wykluczonych) dzięki intensywnym działaniom integracyjnym budującym więzi, świadomość zasobów lokalnych, solidarność społeczną, solidarność międzypokoleniową:
  - wspólne wyjazdy
  - wspólne prace, np.
    - międzypokoleniowa akcja zbierania śmieci
    - wspólne gotowanie w ramach pikniku lokalnego
  - wyjazdy studyjne – pokazywanie osiągnięć Programu
- zwiększyć prestiżowość podejmowanych przedsięwzięć:
  - konkurs dla najciekawszych projektów jako pretekst do zwiększania świadomości i upowszechniania dobrych praktyk
  - wcześniejsze docieranie do młodzieży – np. przez wchodzenie przedsiębiorców do szkół – edukacja ekonomiczna, promocja przedsiębiorczości, doradztwo zawodowe
  - włączanie młodych do życia lokalnej społeczności.

5.Odpowiedzi na pytania badawcze

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
1	Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?	4.1	<p>Cel główny oraz przypisane mu wskaźniki osiągnięto w bardzo wysokim stopniu. Niemal wszystkie operacje wykonano zgodnie z założonym budżetem – uśredniony poziom realizacji to 91,35%. Na koniec 2021 roku wyjątkiem było tylko jedno działanie (Budowa, modernizacja i wyposażenie niekomercyjnej bazy m.in.: kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej i drogowej - 62,50% wykorzystanego budżetu). Jest to związane przede wszystkim przesunięciami w budżecie – między 2020 i 2021 środki finansowe na to przedsięwzięcie wzrosły niemal dwukrotnie (o 81%).</p> <p>Pozostałe operacje są na poziomie realizacji, który umożliwia wykorzystanie w pełni (także zwiększonego) budżetu przed rokiem 2023.</p> <p>Zaobserwowane przesunięcie w czasie wydatkowanie środków na budowę, modernizację i wyposażenie niekomercyjnej bazy kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej musiało skutkować tym, że wskaźniki odwołujące się do liczby użytkowników tych obiektów nie mogły być zrealizowane. Oceniamy, że uda się je w dużym stopniu osiągnąć po przeprowadzonych inwestycjach, szczególnie wobec faktu, że z podpisanych umów wynika, że wszystkie zaplanowane działania (skutkujące realizacją wskaźników rezultatu) zostaną zrealizowane, część ze znaczącym naddatkiem.</p>
2	Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?	4.2	<p>W okresie podlegającym ewaluacji zwiększyła się dynamika powstawania organizacji pozarządowych (choć w największym stopniu w Borne Sulinowo, Szczecinek).</p> <p>Jednocześnie poziom aktywności i potencjał organizacji jest bardzo zróżnicowany i przekłada się to także na gotowość i możliwość tych organizacji do udziału w organizowanych konkursach.</p>

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
			Zwiększa się też (deklarowany) udział mieszkańców w życiu społecznym gmin i rośnie ich poczucie sprawczości (przynajmniej w odniesieniu do własnej miejscowości). Przy tym co piąty z badanych podkreśla, że podjęli aktywność pod wpływem działań LGD.
3	W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?	4.2	Niezbędna jest dalsza aktywizacja tych gmin, w których aktywność jest niska (mierzona - w sposób niedoskonały - liczbą nowopowstających organizacji pozarządowych), zwłaszcza w gminie Barwice.
4	W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?	4.3	W ramach realizacji LSR powstało 26 nowych firm a 6 skorzystało ze środków na rozwój firmy. Jeśli kierować się podpisanymi umowami, powinno powstać łącznie 37 podmiotów gospodarczych a 14 się rozwinie. Powstało ponad 35 miejsc pracy (liczba ta prawdopodobnie osiągnie wartość nie mniejszą niż 59)
5	Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?	4.3	Mimo rozwoju przedsiębiorczości (na co wskazują także statystyki publiczne) dalsze wspieranie przedsiębiorczości w kolejnych edycjach jest wskazane. Według mieszkańców szczególnie pożądane jest wspieranie małych, lokalnych firm, bazujących na lokalnych zasobach (rzemiosło, wyroby z drewna, produkty lokalne, kuchnia regionalna, rekreacja związana z wodą, infrastruktura rekreacyjna i turystyczna, w tym szlaki żeglarskie). Chcieliby, a by wspierać dalszy rozwój infrastruktury turystycznej, ale także energetyki odnawialnej.
6	W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?	4.4	W odbiorze społecznym znacząco wzrósł poziom atrakcyjności turystycznej obszaru LGD. W szczególności poprawie uległa infrastruktura, ale także oferta sportowa i rekreacyjna, polepszyła się też promocja regionu i jego zasobów naturalnych, kulturalnych i turystycznych. W ramach realizacji LSR powstało 15 obiektów sportowych, rekreacyjnych i turystycznych, a kolejne 8 zostało przebudowanych.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
7	W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?	4.4	<p>Mieszkańcy wskazują, że niezbędne jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● przemyślane promowanie regionu i jego atrakcji, w tym przygotowanie map pokazujących atrakcje ● poprawa, uzupełnienie infrastruktury (wyznaczenie i budowa szlaku żeglarskiego; trasy rowerowe, odbudowa zaplecza plaż, rozbudowa przystani) ● lepsze wykorzystanie linii brzegowej jezior, ale z przeznaczeniem na takie formy, które nie spowodują nadmiernej presji środowiskowej (agroturystyka) ● poszerzenie palety usług: zwiększenie bazy noclegowej, lokalne punkty usługowe „na jeziorach” ● wprowadzenie urozmaiconych propozycji aktywnego spędzania czasu: turystyka kajakowa, żeglarstwo
8	Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?	4.5	Tak.
9	Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?	4.5	<p>Ogólnie pozytywne oceny sytuacji społeczno-gospodarczej wyrażane przez mieszkańców to efekt zmian, jakie zaszły w ostatnich 7 latach. Prawie 2/3 mieszkańców odczuwa poprawę sytuacji zarówno gospodarczej, jak i społecznej.</p> <p>Niemal we wszystkich gminach tworzących LGD obserwujemy wiele pozytywnych zjawisk: Są to w szczególności: zmniejszenie liczby osób zależnych od pomocy społecznej (wszystkie gminy), spadek bezrobocia (wszystkie gminy). Zwiększenie liczby osób pracujących miało miejsce tylko w gminach Grzmiąca i Szczecinek. Spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej jest bardzo znaczący.</p>

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
10	Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?	4.5	Wskazana jest kontynuacja dotychczasowych działań – wzmacnianie sieci usług opiekuńczych (co wpłynie pozytywnie na aktywność zawodową kobiet) oraz dbanie o rozwój przedsiębiorczości mieszkańców.
11	W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?	4.6	Ze sprawozdań z postępu rzeczowego za 2020 i 2021 można wnioskować o umiarkowanej innowacyjności projektów.
12	Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?	4.6	Wg sprawozdań podjęto 5 działań ukierunkowanych na innowacje. Występowały przede wszystkim innowacje produktowe i usługowe.
13	Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?	4.7	Skuteczność była bardzo wysoka, a efekty w pełni odpowiadały założeniom.
14	Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?	4.7	Kontynuacja dotychczasowych rozwiązań, realizacja projektu regionalnego, o funkcji zarówno integrującej (budowanie tożsamości lokalnej wokół specyfiki związanej z miodem), ekonomicznej, jak i konsolidujących LGDy.
15	Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?	4.8	Tak, w pełni
16	Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?	4.8	Skuteczność i efektywność działań biura LGD jest bardzo wysoka, zwłaszcza jeśli chodzi o szkolenia dla potencjalnych beneficjentów.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
17	Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?	4.8	Działania prowadzone dotąd przez LGD były bardzo skuteczne. Kontynuacja działań oraz promocja dotychczasowych osiągnięć
18	Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?	4.9	Tak
19	Czy procedury naboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?	4.9	Tak
20	Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?	4.9	Tak
21	Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?	4.9	Tak
22	Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?	4.10	Zdecydowanie tak.

Lp.	Pytanie badawcze	Miejsce w raporcie	Odpowiedź na pytanie
23	Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?	4.10	Tak, w pełni.
24	Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?	4.10	Tak, w pełni.
25	Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?	4.10	Tak

6. Wnioski i rekomendacje

Wniosek	Rekomendacja
Niemal wszystkie postawione cele zostały zrealizowane.	Realizacja pozostałych działań zgodnie z założonym harmonogramem
Analiza wskaźników rezultatu i produktu wskazuje, że istnieje kilka obszarów wymagających intensyfikacji, jeśli mają być osiągnięte do 2023 roku:	Regularny monitoring wskaźników
Nierównomierna jest aktywność mieszkańców poszczególnych gmin.	Intensyfikacja działań informacyjno-promocyjnych w gminach mniej dotąd aktywnych
Cele LSR są nadal aktualne. Ma to być efektem trafnej diagnozy	Konsultacje społeczne nowych założeń LSR
Wsparcie dla NGO jest wystarczające. Działania LGD mają duże znaczenia dla podejmowania aktywności społecznej przez mieszkańców (choć poziom tej aktywności nadal jest umiarkowany).	Należałoby kierować działania także do nieformalnych liderów lokalnych i z ich pomocą aktywizować mieszkańców.
Poczucie sprawczości i wpływu mieszkańców jest umiarkowane.	Wymaga dalszego wzmocnienia przez włączanie mieszkańców w procesy decyzyjne oraz działania na rzecz społeczności LSR.
Realizacji LSR przyczyniła się do wzmocnienia istniejących firm i powstania nowych przedsiębiorstw. Zmiany te są zauważane przez mieszkańców i istotnie przyczyniają się do rozwoju lokalnego.	Kontynuacja dotychczasowych działań. W szczególności wspieranie firm bazujących na lokalnych zasobach (ludzkich, przyrodniczych, kulturowych)
Niezbędny jest dalszy rozwój turystyki z uwagą, aby nie prowadził on do nadmiernej antropopresji	Dalsza poprawa i uzupełnienie infrastruktury, zagospodarowanie linii brzegowej jezior, oferta urozmaiconych form aktywnego spędzania czasu. Przemysłana promocja obszaru.
W okresie realizacji LSR zmniejszył się poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego na większości jego obszaru. Nadal niezbędne są działania kierowane do osób narażonych na wykluczenie z rynku pracy	Utrzymanie definicji grup defaworyzowanych. Wzmacnianie sieci usług opiekuńczych i dalsze dbanie o rozwój przedsiębiorczości osób z grup defaworyzowanych.
Zrealizowano projekty współpracy, który przyniosły efekty zgodne z założeniami.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Partnerzy w ramach LGD spotykali się systematycznie, w okresie pandemii podjęto	Kontynuacja dotychczasowych działań

Wniosek	Rekomendacja
odpowiednie działania umożliwiające kontynuację współpracy	
Wysoko oceniana jest przejrzystość, przyjazność i przystępność informacji.	Utrzymanie dotychczasowych praktyk
Beneficjenci oceniają wsparcie ze strony LGD jako odpowiednie do ich potrzeb	Kontynuacja dotychczasowych działań
Wartością dodaną podejścia Leader jest przede wszystkim budowanie więzi między różnymi partnerami społecznymi i współpraca międzysektorowa. Ważną wartością dodaną jest też zwiększająca się integracja mieszkańców.	Kontynuacja dotychczasowych działań
Mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomostowy – pozwala na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań.	Kontynuacja dotychczasowych działań

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Logika wyznaczonych celów szczegółowych i przedsięwzięć LSR	5
Tabela 2. Postęp finansowy	7
Tabela 3. Wskaźniki rezultatu – postęp rzeczowy	9
Tabela 4. Wskaźniki produktu – postęp rzeczowy	10
Tabela 5. Rodzaje realizowanych działań w podziale na gminy – liczba projektów realizowanych w poszczególnych gminach	11
Tabela 6. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów	11
Tabela 7. Sytuacja społeczno-demograficzna na obszarze LGD	13
Tabela 8. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	17
Tabela 9. Aktywność na rzecz lokalnej społeczności i wpływ LGD na aktywność społeczną	18
Tabela 10. Poczucie wpływu na lokalną społeczność	18
Tabela 11. Ocena współdziałania, jako narzędzia pomocy innym – potrzeba angażowania	18
Tabela 12. Ocena współdziałania, jako narzędzia zmiany w społeczności lokalnej – potrzeba angażowania	19
Tabela 13. Zmiany sytuacji gospodarczej obserwowane przez mieszkańców	21
Tabela 14. Potencjał gospodarczy – liczba podmiotów gospodarczych bezwzględna i na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	22
Tabela 15. Potencjał gospodarczy – liczba nowych podmiotów gospodarczych bezwzględna i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	24
Tabela 16. Zmiany dot. potencjału turystycznego i kulturowego w opinii mieszkańców	26
Tabela 17. Zmiany zasobów turystycznych w podziale na gminy	28
Tabela 18. Udział LGD w zwiększaniu potencjału turystycznego obszaru	30
Tabela 19. Zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru od 2014 roku w opinii mieszkańców	31
Tabela 20. Zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach w opinii mieszkańców	32
Tabela 21. Grupy defaworyzowane z perspektywy mieszkańców	33
Tabela 22. Sytuacja społeczna na obszarze LGD	36
Tabela 23. Realizacja celów informacyjno-promocyjnych	42
Tabela 24. Źródło wiedzy o LGD (beneficjenci)	42
Tabela 25. Ocena jakości uzyskanych informacji (beneficjenci)	42
Tabela 26. Świadomość projektów unijnych na obszarze LGD	43
Tabela 27. Przejrzystość i przyjazność procedur LGD (beneficjenci)	44
Tabela 28. Źródła trudności w osiągnięciu celów (beneficjenci)	45
Tabela 29. Czynniki wpływające na osiągnięcie wskaźników	45

Tabela 30. Źródła wiedzy o LGD - mieszkańcy	47
Wykres 1. Ogólna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej gminy w opinii mieszkańców	31
Wykres 2. Potrzeba dalszego wdrażania rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przez LGD	43
Wykres 3. Stopień osiągnięcia założonych celów (beneficjenci)	44
Wykres 4. Znajomość LGD wśród mieszkańców	46
Wykres 5. Ocena znajomości działań Lokalnej Grupy Działania	47
Wykres 6. Funkcje LGD w opinii mieszkańców	48

Załączniki. Narzędzia badawcze

Mieszkańcy obszarów LGD (CAWI/ CATI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczerze odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Rozwój gminy i powiatu

5. Proszę o ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy:

☐ bardzo dobra – gmina/powiat nie doświadcza znaczących problemów gospodarczych i społecznych	☐ dobra – pojawiają się problemy, ale możliwe jest ich rozwiązywanie	☐ raczej dobra – pojawiają się problemy, większość z nich może być rozwiązana
☐ raczej zła – pojawiają się problemy, tylko część z nich może być rozwiązana	☐ zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest trudna do rozwiązania	☐ bardzo zła – występują problemy społeczne i gospodarcze, większość jest niemożliwa do rozwiązania

6. Jak sytuacja gminy zmieniała się w ostatnich latach (od 2014 roku)?

Sytuacja gospodarcza	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się
Sytuacja społeczna	☐ poprawiła się	☐ bez zmian	☐ pogorszyła się

7. Jakie zmiany sytuacji gospodarczej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

liczba nowopowstających przedsiębiorstw	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość inwestycji gospodarczych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
ilość ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
atrakcyjność ofert pracy	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
infrastruktura techniczna komunalna (drogi, wodociągi, sieć energetyczna)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
rozwój infrastruktury turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
warunki prowadzenia firm	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób bezrobotnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób młodych (do 35 rż)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Działań na rzecz osób po 50 rż	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

8. Jakie zmiany sytuacji społecznej w gminie obserwuje P. w ostatnich 5 latach?

poziom bezrobocia	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
liczba rodzin zależnych od pomocy społecznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
aktywność społeczna (udział w działaniach na rzecz społeczności)	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
odpływ ludzi młodych z gminu/powiatu	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla dzieci	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

9. Czy gmina zmieniła się w ostatnich 5 latach ze względu na:

Poziom atrakcyjności turystycznej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Promocji dziedzictwa kulturalnego, zasobów naturalnych i turystyki	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty kulturalnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie
Tożsamości mieszkańców z regionem	☐ poprawa	☐ bez zmian	☐ pogorszenie

10. Jak wyobraża sobie Pan(i) dalsze kierunki rozwoju turystyki w gminie – jak powinna się zmieniać w najbliższych latach?

- a. ....
b. ....
c. ....

11. Czy są jakieś branże gospodarcze, których rozwój w szczególności powinien być wspierany, żeby gmina mogła się rozwijać? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
b. ....
c. ....

Wpływ mieszkańców na sytuację gminy

12. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie wsi/miejscowości?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

13. Czy ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na życie gminy?

1. tak	2 nie wiem	3 nie
--------	------------	-------

14. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą pomóc potrzebującym	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą pomóc potrzebującym
--	---

15. Które z poniższych twierdzeń jest Panu bliższe

1. tacy jak ja działając z innymi mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina	2 tacy jak ja nawet działając z innymi nie mogą wpływać na to, jak zmienia się nasza gmina
---	--

16. Czy kiedykolwiek podejmował(a) P. działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

1. tak	2 Nie
--------	-------

17. Czy do któryś z tych działań został(a) Pan(i) zachęcony przez Lokalną Grupę Działania?

1. tak	2 Nie
--------	-------

18. Co mogłoby zachęcić Panią/Pana do tego, aby włączyła się Pani/włączył Pan w działania na rzecz innych mieszkańców gminy lub wspólnych spraw?

- a. ....
- b. ....
- c. ....

19. Czy wiadomo Pani/Panu o tym, żeby w ostatnich 6 latach w gminie realizowano projekty ze środków unijnych?

1. tak	2 nie
--------	-------

20. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z projektów takich jak szkolenia, festyny finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

21. Czy osobiście korzystał(a) Pan(i) z infrastruktury lub obiektów finansowanych ze środków unijnych

1. tak	2 nie
--------	-------

Lokalna Grupa Działania i Lokalna Strategia Rozwoju

22. Czy słyszał(a) Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pana/Pani gminie?

1. tak, mam kontakt z LGD	2 tak, ale nie miałem/am kontaktu z LGD	3 nie (do pyt. 22)
---------------------------	---	--------------------

23. Czy może Pani/Pan podać nazwę tej Lokalnej Grupy Działania?

Nazwa: .....

Jeśli nazwa nie jest poprawna:

Czy słyszał(a) Pani o .....[podać respondentowi nazwę LGD]

☐ tak	☐ nie
------------------------------	------------------------------

24. Skąd dowiedział(a) się Pan(i) o Lokalnej Grupie Działania?

☐ ulotki	☐ plakaty	☐ informacje medialne/lokalna prasa
---------------------------------	----------------------------------	--

☐ imprezy i spotkania lokalne	☐ działania animacyjne LGD	☐ od innych mieszkańców
☐ samorząd gminy	☐ samorząd powiatu lub regionu	☐ punkty informacji europejskiej
☐ interesuję się tym, co się dzieje, sam znalazłem/am informację o LGD		☐ inne, jakie?

25. Jak ocenia Pan(i) swoją znajomość działań Lokalnej Grupy Działania:

☐ bardzo dobra	☐ dobra	☐ raczej dobra
☐ raczej zła	☐ zła	☐ bardzo zła

26. Które z grup mieszkańców są w szczególności narażone na wykluczenie społeczne (mogą mieć poczucie, że jakość ich życia jest niższa niż innych mieszkańców):

1. dzieci i młodzież	2 osoby niepełnosprawne	3 seniorzy	4. osoby samotne
5. rodziny z dziećmi	6 osoby ubogie	7 kobiety	8 inne grupy, jakie?
9 nie ma takich grup (do pyt. 24)			

27. Lokalna Grupa Działania podejmuje działania, które kierowane są do różnych grup mieszkańców. Czy działania LGD uwzględniają w wystarczającym stopniu sprawy i problemy osób mieszkających w gminie:

dzieci i młodzieży	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób niepełnosprawnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób starszych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób samotnych	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rodzin z dziećmi	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
osób ubogich	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
kobiet	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
przedsiębiorców	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
rolników	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

28. Czy są jakieś ważne sprawy i problemy lokalne, które powinny w szczególności stać się przedmiotem działania Lokalnej Grupy Działania? Jeśli tak, jakie?

- a. ....
b. ....
c. ....

29. Czy w Pani/Pana opinii powstanie Lokalnej Grupy Działania sprzyja:

Lepszemu dostępowi do informacji o tym, co dzieje się w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Poprawie współpracy między samorządem a lokalnymi organizacjami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Poprawie współpracy między samorządem i organizacjami a mieszkańcami	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie
Tworzeniu stałych rozwiązań służących poprawie współpracy między różnymi instytucjami i organizacjami w gminie	☐ tak	☐ nie wiem	☐ nie

Beneficjenci

30. Czy korzystał(a) Pan(i) ze środków z Lokalnej Grupy Działania?

1. tak	2 nie
--------	-------

31. Skąd dowiedział(a) się P. o możliwości aplikowania o środki z Lokalnej Grupy Działania?

1. informacje ogólnie dostępne (ulotki, plakaty, zebrania, lokalne media)	2. dotarła do mnie informacja bezpośrednio z LGD (powiadomienie sms, fb, itp.)	3 od liderów lokalnych	4 inne, jakie? .....
---	--	------------------------	-------------------------

32. Czy uzyskane informacje były:

wyczerpujące (zawierały wszystkie niezbędne informacje)	1 1 tak	2 2 nie
dostosowane do potrzeb odbiorcy	1. 1 tak	2. 2 nie
atrakcyjne – zachęcające do aplikowania	1 tak	2 nie

33. Czy w Pani/Pana ocenie:

rodzaj podjętych działań informacyjno-promocyjnych miał znaczenie dla decyzji o aplikowaniu?	1 tak	2 nie
jakość uzyskanych z LGD informacji miała znaczenie dla jakości przygotowanej aplikacji?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przejrzyste?	1 tak	2 nie
procedury naboru były przyjazne dla beneficjentów	1 tak	2 nie

34. Jaki jest stopień osiągnięcia założonych celów?

☐ osiągnięto założone cele (do pyt. 32)	☐ nie osiągnięto celów, ale nie ma zagrożenia dla ich osiągnięcia na koniec projektu	☐ nie osiągnięto celów i jest zagrożenie, że nie uda się ich osiągnąć
--	---	--

35. Jeśli istnieje zagrożenie, że nie wszystkie cele zostaną osiągnięte, jakie mogą być tego powody (proszę zaznaczyć wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ diagnoza potrzeb społeczności nie była (w pełni) trafna – źle wyznaczono cele	☐ cele przestały być aktualne ze względu na zmiany warunków zewnętrznych	☐ przyjęto niewłaściwe rozwiązania organizacyjne
☐ nie byliśmy przygotowani kadrowo do realizacji	☐ brakowało wsparcia ze strony LGD	☐ brakowało wsparcia ze strony innych instytucji
☐ inne, jakie?		

36. Co ułatwia, a co utrudnia osiągnięcie założonych wskaźników?

Czynnik wpływający na osiągnięcie wskaźników	Czy ten czynnik ułatwia, utrudnia czy może nie ma znaczenia?
sprawność organizacyjna i wsparcie ze strony LGD	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
trafność wskaźników	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
wymogi programowe (ilość i poziom skomplikowania dokumentów)	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia
Inne, jakie?	☐ ułatwia ☐ utrudnia ☐ bez znaczenia

37. Czy w P. opinii w kolejnym okresie programowania należy utrzymać obecne rozwiązanie – rozwój lokalny kierowany przez społeczność wdrażany przez LGD?

1. tak, bez znaczących zmian	2. tak, ale po wprowadzeniu istotnych zmian (do pyt. 34)	3. nie (do pyt. 35)	4. nie wiem
------------------------------	--	---------------------	-------------

38. Jeśli niezbędne są poważne zmiany, czego powinny dotyczyć?

1. ....
2. ....
3. ....

39. Jeśli nie, dlaczego?

1. ....
2. ....
3. ....

Informacje o respondencie

M1. Nazwa gminy: .....

M2. Nazwa powiatu: .....

M3. Płeć:

1. kobieta
2. mężczyzna

M4. Wiek .....

M5. Wykształcenie:

1. podstawowe/gimnazjalne
2. zasadnicze zawodowe
3. liceum ogólnokształcące/ zawodowe/ technikum
4. pomaturalne/ policealne
5. studia licencjackie bądź inżynierskie
6. studia magisterskie, magisterium plus (np. doktorat, dwa kierunki)

M6. Ile osób (wszystkich domowników) liczy P. gospodarstwo domowe?.....

M7. Czy obecnie jest P. zatrudniony/a?

1. tak (przejdź do pyt. M9)
2. nie

M8. Jeśli obecnie P. nie pracuje, czy pracował/a P. w ciągu ostatnich 12 miesięcy?

1. tak

2. nie

M9. Jak ocenia P. sytuację materialną swojej rodziny?

1. wystarcza nam na wszystkie potrzeby i na oszczędności
2. wystarcza nam na wszystkie potrzeby
3. wystarcza nam tylko na potrzeby podstawowe
4. nie wystarcza nawet na podstawowe potrzeby

M10. Czy na tle innych rodzin w gminie sytuacja materialna P. rodziny jest:

1. lepsza

2. taka sama

3. gorsza

M11. Gdyby nic Pani/Pana nie ograniczało, gdzie chciał(a)by Pan(i) mieszkać:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

M12. A Pani/Pana dzieci? Gdzie chciał(a)by Pan(i), żeby mieszkały w przyszłości:

1 tu, gdzie teraz

2. gdzieś w województwie

3. gdzieś w kraju

4. za granicą

Dziękujemy za udział w badaniu!

LGD (IDI)

Szanowni Państwo,

zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej zmian zachodzących w Państwa społeczności pod wpływem realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju oraz działań realizowanych przez Lokalną Grupę Działania na terenie gminy/powiatu.

Państwa doświadczenia i opinie są bardzo ważne i mogą przyczynić się do faktycznych zmian ułatwiających wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Dlatego też prosimy o pełne i szczere odpowiedzi – dzięki temu uzyskamy trafny obraz doświadczanych przez Państwa trudności oraz obraz Państwa potrzeb i oczekiwań.

Państwa wypowiedzi są w pełni anonimowe i zostaną przedstawione w zbiorczych zestawieniach lub formie uniemożliwiającej identyfikację rozmówcy.

Z poważaniem,

zespół badawczy Pracowni Badań SOMA

Informacje podstawowe

M1. Nazwa LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M2. Funkcja sprawowana przez respondenta (do uzupełnienia przez badacza)

M3. Siedziba LGD (do uzupełnienia przez badacza):

.....

M4. Rok utworzenia LGD: .....

M5: Respondent to reprezentant: mieszkańców przedsiębiorców NGO

M6. Zakres interwencji, jaki miał być realizowany w ramach uzyskanych środków (zaznaczyć wszystkie realizowane cele):

☐ przygotowanie lokalnej strategii rozwoju (wsparcie przygotowawcze)	☐ koszty bieżącej działalności	☐ rewitalizacja społeczno-gospodarcza
☐ wsparcie przedsiębiorstw	☐ wsparcie tworzenia inkubatora przedsiębiorczości	☐ działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (aktywizacja)
☐ animacja społeczności lokalnej (wzmacnianie potencjału społeczności)	☐ rozwój gospodarki społecznej	☐ poprawa i rozwijanie infrastruktury
☐ usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	☐ inne, jakie?	

ii. Organizacja LGD

1. Poza zespołem pracowników LGD (biurem) ważnym ciałem jest Rada LGD:

- a. Jak częste są posiedzenia Rady? Czy częstotliwość ta zmieniła się ze względu na wdrażanie instrumentu RLKS? Jeśli tak, czy miało to jakiś wpływ na zdolność decyzyjną (frekwencja, kworum do podejmowania decyzji, itp.)
- b. O jakich sprawach, również tych wynikających z uregulowań wewnętrznych LGD, Rada obecnie decyduje (także poza oceną i wyborem projektów)? Jakie inne sprawy powinna opiniować lub o nich decydować?
- c. Czy obecni członkowie Rady brali udział w tworzeniu LSR?
- d. W jakim stopniu Rada może wpływać na kierunek i rodzaj podejmowanych działań?
  - i. W jakich sprawach instrument RLKS pozostawia swobodę decyzyjną LGD?

2. Czy pod wpływem współpracy w ramach LGD poprawiła się komunikacja i zacieśniła się między aktorami wpływającymi na lokalny rozwój? Co się zmieniło?

iii. Wdrażanie LSR

3. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?

4. Czy cele LSR są nadal aktualne?

- i. Jakie cele już udało się osiągnąć?
- ii. Czy są takie cele, których nie udało się dotąd osiągnąć – jakie? Dlaczego?
- iii. Jeśli nie wszystkie cele są aktualne - co spowodowało, że straciły aktualność?

5. Na jakim etapie wdrażania LSR jest Państwa LGD? Co już udało się zrobić, a co jeszcze przed Państwem?

- a. Czy, niezależnie od etapu, udało się Państwu osiągnąć przyjęte wskaźniki? Jeśli tak, co przyczyniło się do tego sukcesu? Dopytać o wpływ takich cech jak:
  - i. sprawność organizacyjna LGD;
  - ii. trafność wskaźników – proszę podać przykłady takich wskaźników, których trafność była niska.
- b. Czy są jakieś wskaźniki, których osiągnięcie może być zagrożone?
  - i. Jeżeli tak, proszę wskazać które?
  - ii. Co spowodowało trudność w ich osiągnięciu? Tu w szczególności dopytać o:
    1. trafność wskaźników (jeśli tak – proszę podać przykład wskaźnika, który jest nietrafny);
    2. trafność diagnozy, na której opierała się LSR
    3. sprawność organizacyjna LGD; kompetencje pracowników; tempo i organizacja pracy (w tym Rady LGD),
- c. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?

6. Czy postawione cele można było osiągnąć lepiej, szybciej, łatwiej, gdyby zastosowane były inne rozwiązania? Jakże musiałyby to być rozwiązania?

- a. Jakie mechanizmy, powiązania, regulacje w szczególności przyspieszały wdrażanie LSR?
- b. A jakie mu przeszkadzały?
- c. Jakie wcześniejsze doświadczenia LGD wpływają na typ, zakres i łatwość wdrażania działań na rzecz rozwoju lokalnego?

7. Co P. zdaniem utrudnia wdrażanie LGD? Proszę podać przykłady konkretnych problemów, których P. doświadczyliście:

- a. Po stronie LGD
- b. W związku ze współpracą z JST?

8. Jak – pod wpływem wdrażania RLKS – zmieniło się LGD i wyobrażenia Państwa o tym, czym ona jest?

- a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?

- i. Czy pod wpływem wdrażania RLKS zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jak oceniono wzrost/spadek/stagnację poziomu aktywności?
  - b. Jak wdrażanie LSR wpłynęło na komunikację między partnerami działań lokalnych?
  - c. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 9. **Jakie zmiany należy wprowadzić, aby usprawnić wdrażanie LSR?**
  - iv. **Rezultaty działań**
- 10. **Jak –według P. wiedzy – realizacja LSR wpłynęła na kierunek i tempo zmian na obszarze LGD?**
  - a. Czy w ramach podjętych działań były takie, które pozwalają na zatrzymanie młodych ludzi w regionie?
  - b. Czy przyjęte wskaźniki pozwalają na włączenie grup narażonych na wykluczenie społeczne? Dlaczego?
  - c. Jak zmienia się potencjał turystyczny obszaru LGD?
  - d. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
    - i. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
  - e. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
  - f. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określanego w LSR?
- 11. **Jak – pod wpływem wdrażania LSR– zmieniła się LGD i wyobrażenia mieszkańców o tym, czym ona jest?**
  - a. Czy zwiększyła się identyfikacja mieszkańców z obszarem LGD?
    - i. Czy zwiększyła się aktywność mieszkańców? Jeśli tak, jakie są formy tej aktywności? Jaka jest podstawa oceny tej zmiany (lub jej braku)?
    - ii. Jakie inne działania (niezależnie od wdrażania LSR) wpływają na aktywność mieszkańców?
  - b. Czy należy wesprzeć działania LGD kampanią informacyjno-promocyjną? Jeśli tak, do kogo powinna być ona kierowana? Jakie działania informacyjno-promocyjne byłyby tu najbardziej pożądane? Co dałoby ich uruchomienie?
- 12. **Czym jest według P. „zrównoważony rozwój” – czy cele LSR sprzyjają osiągnięciu tego stanu? Dlaczego?**
  - a. Jakie obszary tematyczne należy zaplanować dla RLKS, żeby stanowiły odpowiedź na lokalne wyzwania i jednocześnie mogły być realizowane na poziomie LGD?
  - b. Które cele obecnie sformułowane w LSR P. zdaniem wpłyną najbardziej na kierunek działań w kolejnych latach?
  - c. Czy przyjęte rozwiązania dotyczące wdrażania LSR będą miały wpływ na kierunek rozwoju powiatu w przyszłości? Na czym będzie polegał ten wpływ – jakie działania i rozwiązania przyjęte obecnie mogą mieć długofalowe (pozytywne lub negatywne) konsekwencje?
  - d. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Co należałoby poprawić?
- 13. **Czy dla realizacji celów LSR niezbędne jest rozszerzenie finansowania o środki z RPO?**